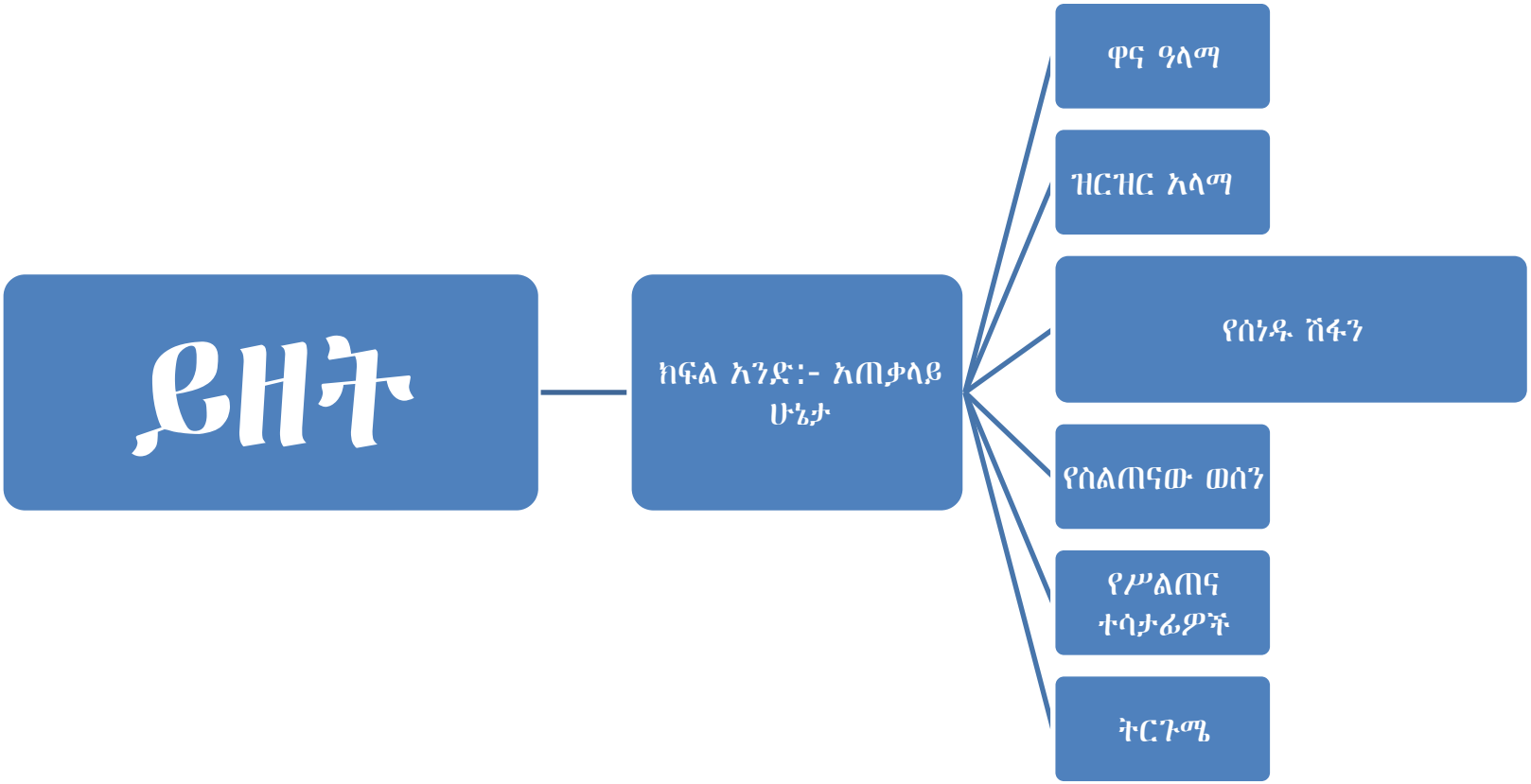
ሞጁል 12

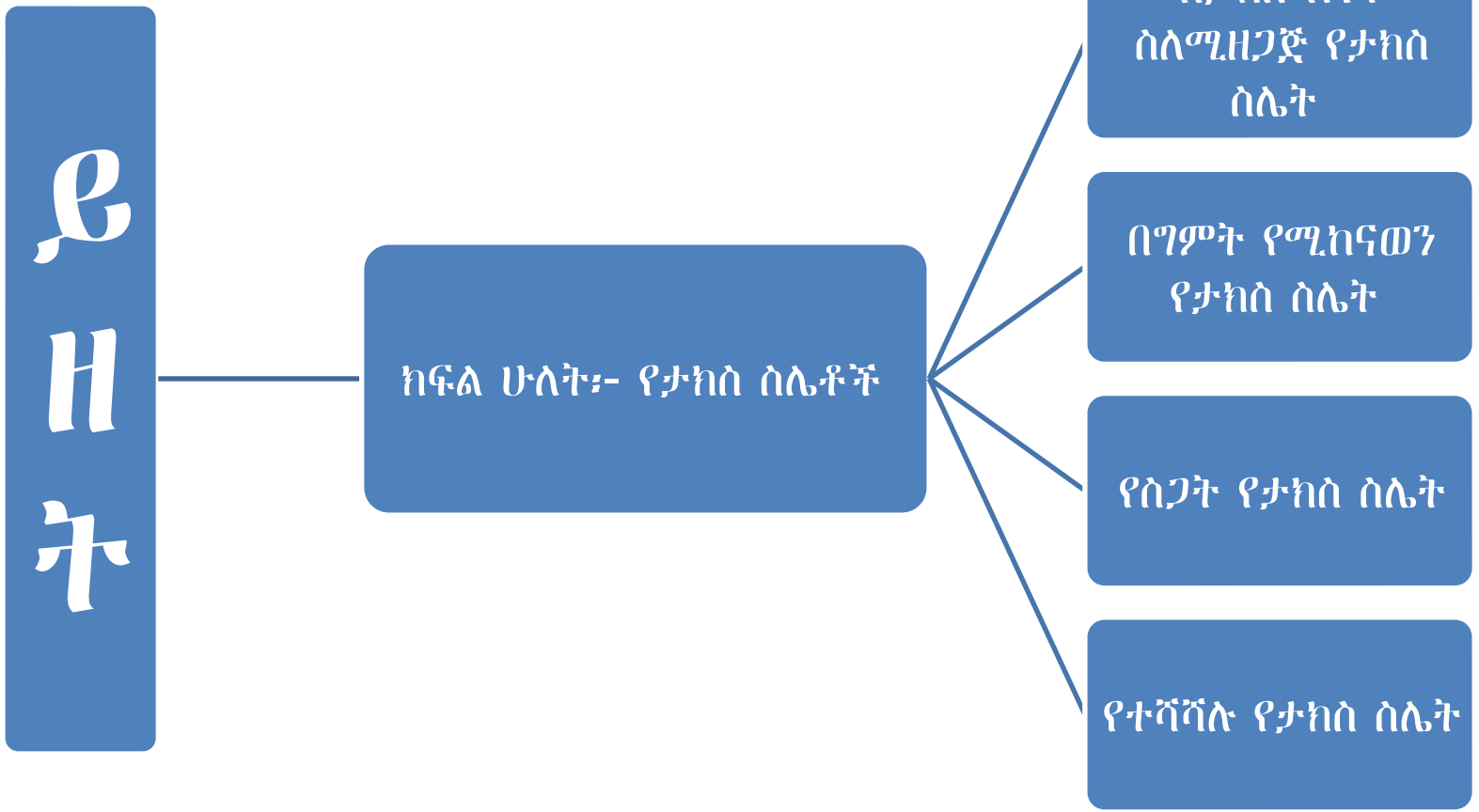
የታክስ ስሌት፤ ታክስን እና ሌሎች ክፍያዎችን

ስለማስከፈል

ታህሳስ /2018 ዓ/ም

ሀዋሳ


ይዘት
ክፍል አንድ፡- አጠቃላይ ሁኔታ
ዋና ዓላማ
ዝርዝር አላማ
የሰነዱ ሽፋን
የስልጠናው ወሰን
የሥልጠና ተሳታፊዎች
ትርጉሜ


ይዘት
ክፍል ሁለት፦ የታክስ ስሌቶች
በታክስ ከፋዩ ስለሚዘጋጅ የታክስ ስሌት
በግምት የሚከናወን የታክስ ስሌት
የስጋት የታክስ ስሌት
የተሻሻሉ የታክስ ስሌት

ይዘት...

ክፍል ሶስት፡-ታክስንና ሌሎች ክፍያዎችን ስለመሰብሰብ፣ማስከፈል

- ታክስ ለመንግስት የሚከፈል ዕዳ ስለመሆኑ
- የታክስ መክፈያ ጊዜ ስለማራዘም
- የአከፋፈል ቅደም ተከተል
- ለታክስ አከፋፈል የሚቀርብ ዋስትና
- ለዘገየ ክፍያ የሚከፈል ወለድ
- የታክስ ስሌቶችን ስለማስፈጸም
- ሀብት ላይ የሚቀርብ የቀደምትነት መብት ጥያቄ
- ሀብትን ስለመያዝ
- በፋይናንስ ተቀማት የተቀመጠ ገንዘብና ንብረት ይዞ ስለማቆየት
- የንግድ ድርጅት ለጊዜው ስለማሸግ
- የማጭበርበር ወይም የታክስ ስወራ ሲፈጸም ስለሚኖር የታክስ ኃላፊነት እና
- ሌሎችም

1.1. ዓለማ

- ዋና ዓለማ

በታክስ አስተዳደር አዋጅ፣ደንብ እና አዋጁን ለማስፈጸም በወጡ መመሪያዎች ዙሪያ ውይይት በማድረግ የታክስ ስሌት፣ሌሎች ክፍያዎች እና ተመላሽን ይገልጻሉ።



- የታክስ ስሌት ላይ የሚያጋጥሙ ስህተቶች የሚታረሙበትን መንገድ ይገልጻሉ፤
- ታክስ ከፋዩ የሚያቀርበውን የራስ ታክስ ስሌት እንዲያሻሽል ስለሚፈቀድበት ሁኔታ ይገልጻሉ፤
- ታክስን እና ሌሎች ክፍያዎችን ስለመክፈል እና ለዘገየ ክፍያ የሚከፈል ወለድን ይገልጻሉ፤
- በሀብት ላይ የሚቀርብ የቀደምትነት መብት ይገልጻሉ፤
- ማካካሻ፣ ተመላሽ እና ከታክስ ዕዳ ነጻ ስለመሆን ይገልጻሉ።

1.2. ወሰን

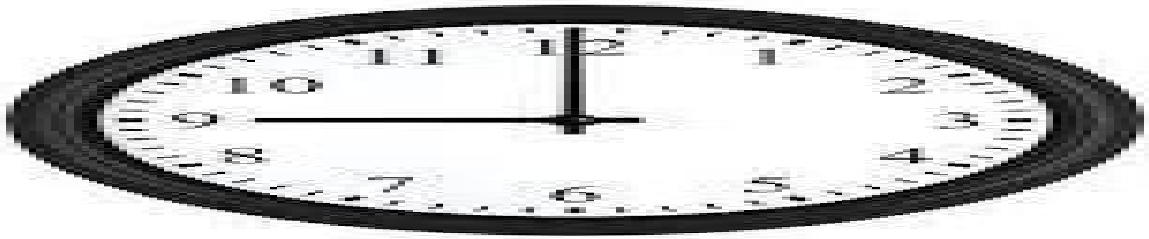
- **የሰነዱ ሽፋን**

  - የሰነዱ ሽፋን የታክስ አስተዳደር አዋጅ 983/2008፣መመሪያ ቁጥር (181/2015)የራስ ታክስ ስሌት ማሻሻያ)፣ **(179/2015)** (የታክስ ክፍያ ጊዜ ማራዘሚያ)_፣138/2010(የግምት ታክስ ስሌት)፣6/2011(የታክስ ከፋዩን ሀብት ስለመያዝ) እንዲሁም 146/2011(የንግድ ሥራ ከተkረጠ በኋላ የተገኘ ገቢ) ናቸው ።

- **የሥልጠና ተሳታፊዎች**

ሥልጠናው መሠረታዊ እንደመሆኑ ለግብር ከፋዩ እና በግብር ከፋዩ ድርጅት ለሚሠሩ በድርጅቱ ሠራተኝነታቸው የተረጋገጠላቸው ባለሙያዎች ይሰጣል።

- **ጊዜ**



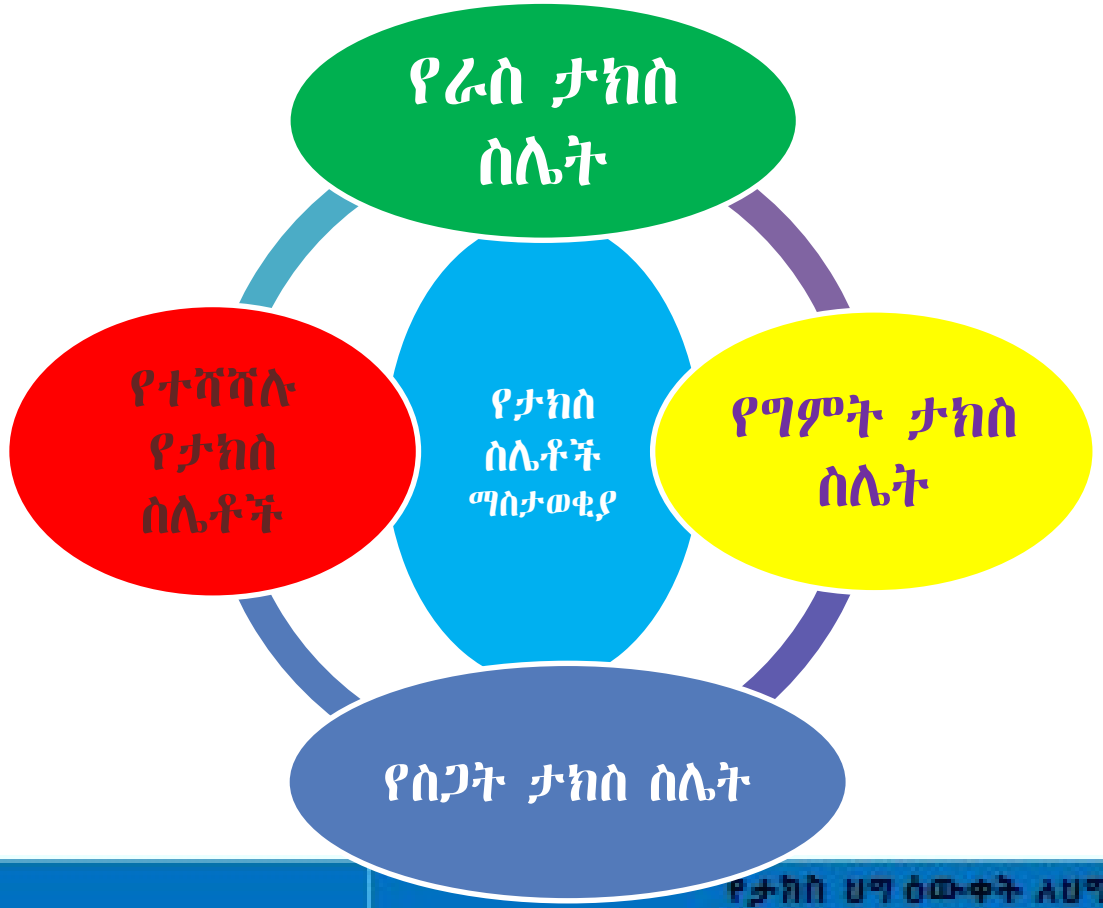
የቀጠለ---

በታክስ አስተዳደር አዋጅ የሚስተናገዱት የታክስ ህጎች

- የገቢ ግብር አዋጅ
- ተ.እ.ታ አዋጅ
- ኤክሳይስ ታክስ አዋጅ
- የቴምብር አዋጅ

እነዚህን አዋጆች ተከትለው የወጡ ድንቦችና መመሪያዎች

“የታክስ ስሌት”፡- ማለት የታክስ ስሌት ማስታወቂያ፣በግምት የሚከናወን የታክስ ስሌት፣የስጋት የታክስ ስሌት፣የተሻሻለ የታክስ ስሌት፣አስተዳደራዊ የታክስ ቅጣት ወይም ወለድ ስሌት ወይም በታክስ ሕግ መሠረት የሚደረግ ሌላ ማንኛውም ስሌት ነው።



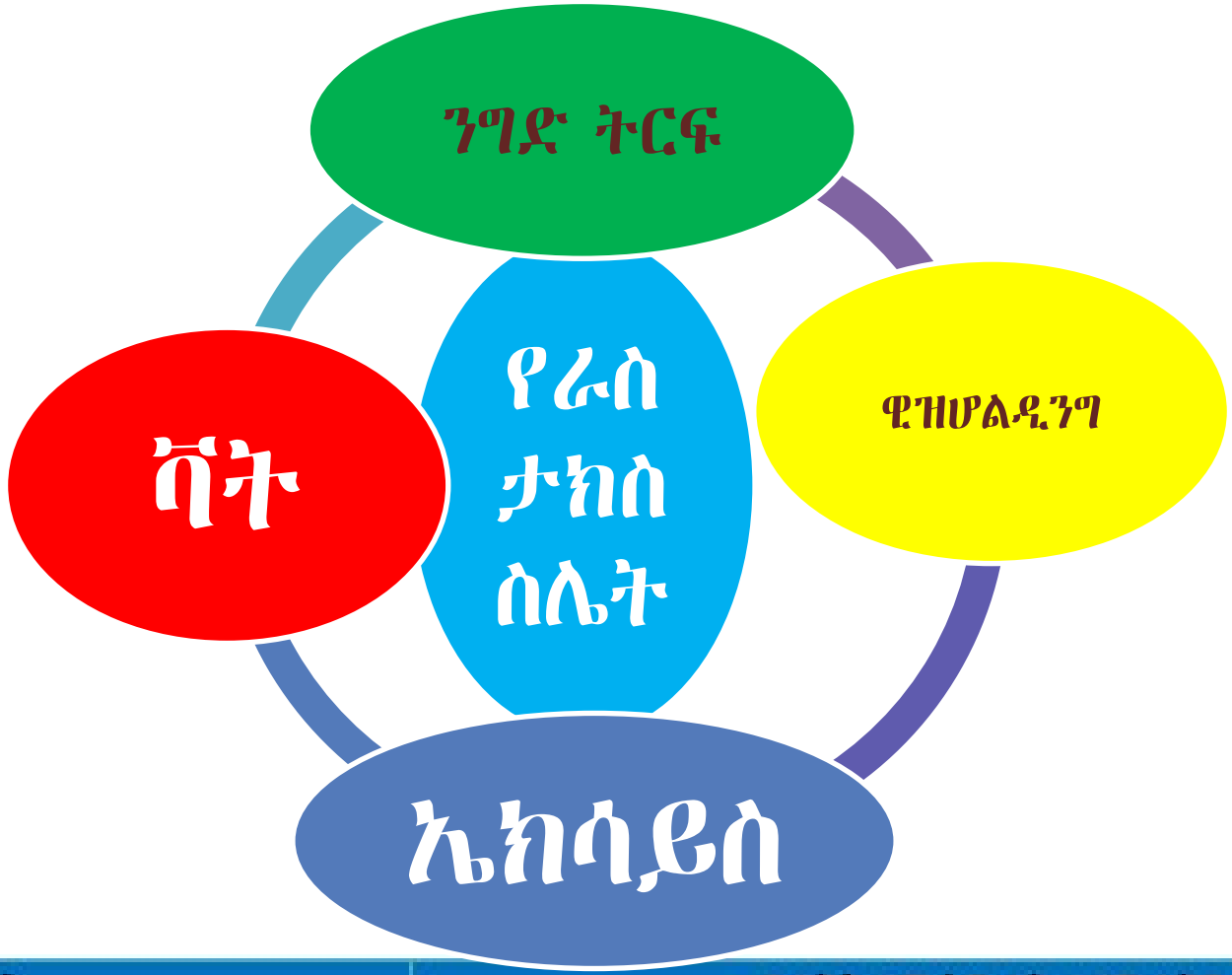
2.1. በታክስ ከፋዩ ስለሚዘጋጅ የታክስ ስሌት/25/



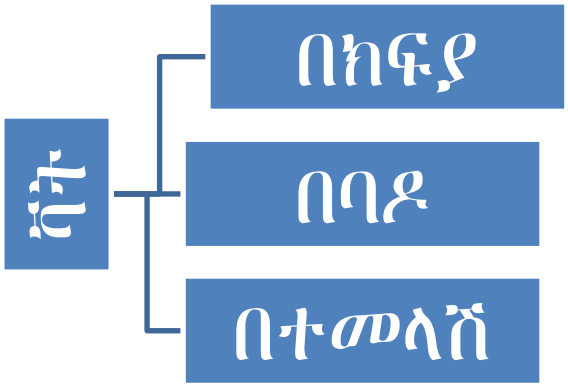
- የራሱን የታክስ ስሌት የሚያዘጋጅ በታክስ ስሌት ማስታወቂያው የገለፀው መጠን ተፈጻሚ ለሚሆንበት የታክስ ጊዜ **ዜሮን ጨምሮ** ሊከፈል የሚገባውን የታክስ መጠን ስሌት እንዳቀረበ ተደርጎ ይቆጠራል::
- የራሱን የታክስ ስሌት የሚያዘጋጅ ታክስ ከፋይ የሠንጠረዥ "ለ" ወይም "ሐ" ገቢ የሚገኝ ኪሣራ የገጠመው እንደሆ የገለፀው ኪሣራ ለማንኛውም የታክስ አስተዳደር አዋጅ ዓላማዎች ተፈጻሚ ለሚሆንበት የታክስ ጊዜ ያጋጠመውን **ኪሣራ** ስሌት እንዳቀረበ ተደርጎ ይቆጠራል።

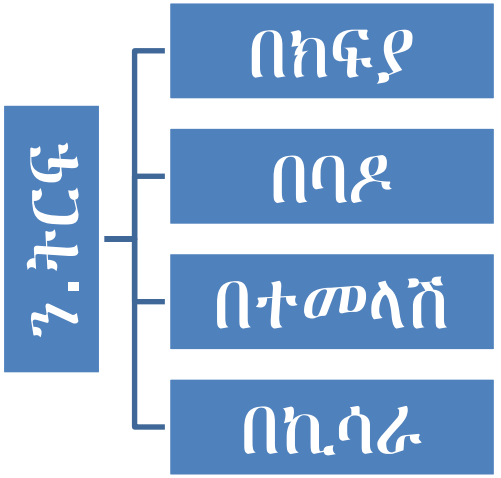


“በታክስ ከፋዩ ስለሚዘጋጅ የታክስ ስሌት/25/



“በታክስ ከፋዩ ስለሚዘጋጅ የታክስ ስሌት/25/





በታክስ ከፋዩ ስለሚዘጋጅ የታክስ ስሌት...

- የራሱን የታክስ ስሌት የሚያዘጋጅ ታክስ ከፋይ በሠንጠረዥ “ለ” ወይም “ሐ” የሚገኝ ገቢ በዚሁ የታክስ ጊዜ ኪሣራ የገጠመው እንደሆነ በታክስ ስሌት ማስታወቂያው የገለፀው ኪሣራ ለማንኛውም የታክስ አስተዳደር አዋጅ ዓላማዎች ተፈጻሚ ለሚሆንበት የታክስ ጊዜ ያጋጠመውን ኪሣራ ስሌት እንዳቀረበ ተደርጎ ይቆጠራል።

2.1.1 ታክስ ከፋዩ ራሱ ያዘጋጀውን የታክስ ስሌት እንዲሻሻል የሚጠይቅበት ሁኔታ /29/

“የራስ ታክስ ስሌት ማስታወቂያ ማሻሻል”:- ማለት ታክስ ከፋዩ በራሱ ውሳኔ መጀመሪያ ባቀረበው የታክስ ስሌት ማስታወቂያ ላይ የተገለፀውን የታክስ መጠን በመጨመር ወይም በመቀነስ ወይም ሌላ ለውጥ በማድረግ የሚያቀርበው ማሻሻያ ነው።

- የራሱን የታክስ ስሌት ያዘጋጀ ታክስ ከፋይ ያቀረበውን በራስ የተዘጋጀ የታክስ ማስታወቂያ ባለሥልጣኑ እንዲያሻሽልለት ለባለሥልጣኑ በማመልከቻ ሊያመለክት ይችላል።
- የታክስ ማስታወቂያ ከቀረበበት ቀን በፊት ባሉ አምስት ዓመታት ጊዜ ውስጥ መሆን አለበት።

ታክስ ከፋዩ ራሱ ያዘጋጀውን...

- ታክስ ከፋዩ ራሱ ያዘጋጀው የታክስ ስሌት እንዲሻሻልለት የሚያቀረበው ማመልከቻ፦

  - ✓ ታክስ ከፋዩ ራሱ አዘጋጅቶ ባቀረበው የታክስ ማስታወቂያ ላይ ሊደረጉ ይገባል ብሎ የሚያምናቸውን ማሻሻያዎችና ማሻሻያዎቹን ማድርግ አስፈላጊ የሆነበትን ምክንያቶች በዝርዝር መግለጽ አለበት

  - ✓ ታክስ ከፋዩ ያቀረበው የታክስ ስሌት ማሻሻያ ጥያቄ ማመልከቻው ከቀረበበት ቀን በፊት ባሉ አምስት ዓመታት ጊዜ ውስጥ በነበሩ የራስ የታክስ ስሌቶች ላይ ለውጥ የሚያመጣ ከሆነ የሁሉም ዘመናት ታክስ ስሌት ማሻሻያ በአንድነት ሊያቀርብ ይችላል



በታክስ ከፋዩ የቀረበ የረሲ ታክስ ስሌት ማስታወቂያ

2013 ዓ.ም

እስከ 2018 ዓ.ም ድረስ ታክስ ከፋዩ ያቀረበውን
የታክስ ማስታወቂያ ማሻሻል ይችላል

ታክስ ከፋዩ ራሱ ያዘጋጀውን የታክስ ስሌት……

➢ የማመልከቻው ይዘት፡-



✓ የታክስ ስሌት ማሻሻያ እንዲደረግ የተጠየቀበትን የታክስ ጊዜ እና ዓይነት

✓ ማሻሻያ የሚደረግበትን ጉዳይ እና ምክንያቱን

✓ ማሻሻያ እንዲደረግበት የተጠየቀው ጉዳይ የሚያስከትለው የገንዘብ ወይም ሌላ ለውጥ

✓ የሚሻሻለው የታክስ ስሌት የተገለጸው የታክስ መጠን ወይም ወደፊት የሚሸጋገር ኪሳራ ወይም በብልጫ የተከፈለ የግብይት መጠን የሚገልጽ መሆን አለበት

ታክስ ከፋዩ ራሱ ያዘጋጀውን የታክስ ስሌት……

- የራስ የታክስ ስሌት ማስታወቂያ እንዲሻሻል የሚቀርበው ማመልከቻ ከማሻሻያ ምክንያቶቹ ጋር አስፈላጊ ከሆኑ ሰነዶች ጋር ተያይዞ ማቅረብ ይኖርበታል።
- ሚኒስቴር መስሪያ ቤቱ የራስ የታክስ ስሌት ማሻሻያ እንዲደረግበት የሚያቀርብለትን ማመልከቻ ተቀብሎ ከተቀበለበት ቀን ጀምሮ ባሉት 120 ቀናት ውስጥ መርምሮ ውሳኔ መስጠት ይኖርበታል
- ሚኒስቴር መስሪያ ቤቱ የቀረበለትን የራስ ታክስ ስሌት ማሻሻያ ጥያቄ ተቀብሎ ማሻሻያው እንዲደረግ ወይም ማመልከቻውን ውድቅ በማድረግ ሊወስን ይችላል

ታክስ ከፋዩ ራሱ ያዘጋጀውን የታክስ ስሌት.....

- የሚኒስቴር መስሪያ ቤቱ የውሳኔ አሰጣጥ፦
  - ✓ በቀረበለት ማመልከቻ መሠረት የራስ የታክስ ስሌት ማሻሻያ እንዲደረግለት የፈቀደ እንደሆነ የታክስ ስሌቱን በማሻሻል ለታክስ ከፋዩ የተሻሻለውን የታክስ ስሌት ማስታወቂያ በተወሰነው ጊዜ ውስጥ ይልክለታል
  - ✓ የቀረበውን የራስ የታክስ ስሌት ማሻሻያ ጥያቄ ያልተቀበለትን ምክንያት በመግለጽ በጹሁፍ ለታክስ ከፋዩ ያሳውቃል

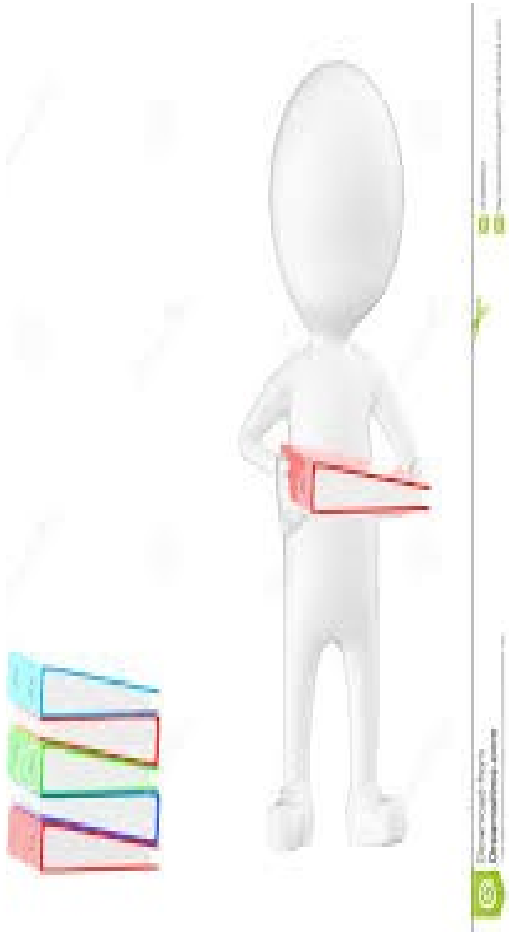
ታክስ ከፋዩ ራሱ ያዘጋጀውን የታክስ ስሌት እንዲሻሻልለት ሲያመለክት በሚከተሉት ምክንያቶች ሚኒስቴር መስሪያ ቤቱ ሊያሻሽልለት ይችላል፦

- የድምር ስህተት ሲኖር፣ የአጻጻፍ ስህተት ሲያጋጥም
- የገቢ እና የወጪ አመዘጋገብ ስህተት፣
- የሂሳብ መደብ አመራረጥ (chart of account) ጋር የተያያዘ ስህተት ሲኖር
- የጆርናል ምዝገባ ስህተት ሲኖር፣
- ሂሳብ ወደ ሌጀር ሲተላለፍ የተከሰተ ስህተት ሲያጋጥም ፣
- የሂሳብ ማስተካከያ(**Adjusting Entry**) ጋር የተያያዘ ስህተት ሲያጋጥም
- በሂሳብ መዝገብ ላይ ሳይመዘገብ የተዘለለ የገቢና ወጪ ሰነድ ሲኖር



የታክስ ስሌት የሚሻሻልበት.....

- የመጀመሪያ ወይም የመጨረሻ የሀብት ቆጠራ አያያዝ ስህተት ሲኖር፣
- የሂሳብ አያያዝ ዘዴ ስህተት ሲያጋጥም፣
- በታክስ ህጎች የተደነገገው እንደተጠበቀ ሆኖ ቦርዱ የወጪ ኦዲተሮችን የኦዲት ሪፖርት ሲመረምር ባገኘው ግኝት መሠረት የሚደረግ ማስተካከያ ሲያጋጥም፣
- ሶስተኛ ወገን በሚሰጠው ማረጋገጫ ወይም በፍርድ ቤት በሚሰጥ ውሳኔ መሠረት በሂሳብ መዝገቡ ላይ ማስተካከያ ማድረግ ሲያስፈልግ፣



የታክስ ስሌት የሚሻሻልበት.....

- በታክስ ህግ ያልተፈቀደ ወጪ በተቀናሽ በመያዙ ምክንያት የተፈጠረ ስህተት ሲኖር፣ የግልና የንግድ ሂሳቦች በመቀላቀላቸው የተፈጠረ ስህተት ሲያጋጥም፣(ቅጣት፣በገደብ የተፈቀዱ ወጪዎች ከገደቡ በላይ ተቀናሽ ሲደረጉ)
- በታክስ ማስታወቂያ ቅጽ ላይ የአመዘጋገብ ወይም የአገላለጽ ስህተት ሲያጋጥም፣
- ከተጨማሪ እሴት ታክስ እና ከኤክሳይዝ ታክስ ጋር በተያያዘ በታክስ ማስታወቂያ ውስጥ ሳይካተት የቀረ ታክስ ወይም ከተቀናሽ ሂሳብ አያያዝ እና የተመላሽ ጥያቄ ጋር በተያያዘ ስህተት ሲያጋጥም፣

የታክስ ስሌት የሚሻሻልበት.....

- ከአቅም በላይ በሆነ ምክንያት ለታክስ ስሌት የሚያስፈልጉ ሰነዶች ሳይሟሉ በመቅረታቸው ታክስ ከፋዩ በእጁ ያሉትን ሰነዶች ብቻ መሰረት በማድረግ ሌላውን ታክስ በግምት ባሰላው የራስ ታክስ ስሌት መሰረት አሳውቆ ከከፈለ በኋላ የተሟላ ሰነድ ማቅረብ በቻለበት ጊዜ፣
- የሚከፈለው የታክስ መጠን ላይ ለውጥ ሊያስከትል የሚችል አሳማኝ ምክንያት ሲያጋጥም ስራ አስኪያጁ የራስ የታክስ ስሌት ማሻሻያ እንዲደረግ ሊፈቅድ ይችላል።

- የታክስ ባለስልጣኑ **አጠቃላይ ኦዲት** ወይም **ኢንቨስቲጌሽን ኦዲት** በማድረግ የተሻሻለ የታክስ ስሌት ማስታወቂያ ካወጣ በኋላ ታክስ ከፋዩ የሚያቀርበው የራስ ታክስ ስሌት ማሻሻያ ጥያቄ ተቀባይነት አይኖረውም፣
- **አንድ ጊዜ የታክስ ስሌት ማሻሻያ እንዲደረግ ጥያቄ የቀረበበት የራስ ታክስ ስሌት በድጋሚ ማሻሻያ እንዲደረግበት ጥያቄ ሊቀርብበት አይችልም።**
- ሚኒስቴሩ በራሱ አነሳሽነት የተሻሻለ የታክስ ስሌት ማስታወቂያ ለታክስ ከፋዩ ሊሰጠው ይችላል ።

2.1.3 የተሻሻለ የራስ ታክስ ስሌት ማስታወቂያ በድጋሚ ስለማሻሻል

➢ሚኒስቴሩ ታክስ ከፋዩ ባቀረበው ጥያቄ መሠረት የራስ ታክስ ስሌት እንዲሻሻል ወስኖ የተሻሻለውን የራስ ታክስ ስሌት ማስታወቂያ ለታክስ ከፋዩ ከሰጠ በኋላ፤ለታክስ ከፋዩ የተሻሻለ የታክስ ስሌት ማስታወቂያ ከመሰጠት አያግደውም።



ሙከራ አንድ

1. ታክስ ከፋዩ የሚያቀርበውን የራስ ታክስ ስሌት እንዲያሻሽል ሊያመለክት የሚችልባቸውን ምክንያቶች አስረዱ?

2.2. በግምት የሚከናወን የታክስ ስሌት /26/

➢ **“በግምት የሚከናወን የታክስ ስሌት”:-** ማለት ማንኛውም የታክስ ከፋይ በታክስ ህግ መሠረት ማቅረብ የሚገባውን የታክስ ማስታወቂያ ያላቀረበ እንደሆነ ወይም (ምንም ዓይነት የሒሳብ መዝገብና ሰነድ ያልያዘ እንደሆነ) ወይም

➢ በግምት ከመወሰኑ በፊት ካላቀረበ ወይም

➢ የሂሳብ መዝገብ ሳያቀርብ ገቢውን ያስታወቀ ወይም



በግምት የሚከናወን ....

- በማናቸውም ምክንያት የሒሳብ መዝገቡን እና ሰነዱን ባለሥልጣኑ ያልተቀበለው እንደሆነ የግብር አስገቢው ባለሥልጣን የግብሩን እና የታክሱን ልክ በግምት ይወስናል።
- ባለስልጣኑ በመለወጥ፣በመቀነስ ወይም በመጨመር የሂሳብ መዝገብ ያሻሻለ እንደሆነ በማንኛውም ጊዜ በሚያገኘው ማስረጃ መሠረት በማድረግ ታክስ ከፋዩ ሊከፍለው የሚገባውን የታክስ መጠን የሚገልጽ ስሌት ነው።



ግብር ከፋዩ ያቀረበው የታክስ ሒሳብ መግለጫ ተቀባይነት የሚያጣበት ሁኔታ

- ያቀረበውን የሒሳብ መግለጫ ትክክለኛነት በራሱ ወይም የሂሳብ መግለጫውን ያዘጋጀው ባለሙያ በታክስ ባለስልጣኑ ሲጠየቅ በተገቢው ማስረጃ በማቅረብ ያላረጋገጠ እንደሆነ፣
- የሒሳብ መዝገብ እና ለግብር አወሳሰን አስፈላጊ የሆኑ ደጋፊ ሰነዶችን እንዲያቀርብ በጽሁፍ ተጠይቆ ያላቀረበ እንደሆነ፣
- በደረሰኝ አስተዳደር መመሪያ መሠረት በባለሥልጣኑ ያልተፈቀደ ደረሰኝ ተጠቅሞ የተዘጋጀ የሒሳብ መዝገብ ካቀረበ፤
- በፋይናንስ ሪፖርት አዘገጃጀት ደረጃዎች መሰረት የተዘጋጀ የሂሳብ መግለጫ ማቅረብ ሲገባው ካላቀረበ የቀረበው የሂሳብ መግለጫ ውድቅ ይደረጋል።
- ያቀረበው የሂሳብ መግለጫ ውድቅ ከተደረገበት መዝገብ ባለመያዝ የሚጣለው ቅጣት ተፈፃሚ አይሆንበትም።

በግምት የሚከናወን የታክስ ስሌት.....

- በማንኛውም የታክስ ጊዜ መቅረብ የሚገባውን የታክስ ማስታወቂያ ያልቀረበ እንደሆነ ባለሥልጣኑ በማንኛውም ጊዜ የሚያገኘውን ማስረጃ መሠረት በማድረግ ለታክስ ጊዜው ታክስ ከፋዩ ሊከፍል የሚገባውን ታክስ በግምት ማስላት የሚችል ሲሆን የግምት ስሌቱ የሚከተሉትን ይመለከታል:-

- በሠንጠረዥ “ለ” ወይም “ሐ” ኪሳራን በሚመለከት የታክስ ጊዜውን የኪሣራ መጠን፤
- በተጨማሪ እሴት ታክስ አዋጅ መሠረት በግብዓት ላይ በብልጫ የተከፈለ የተጨማሪ እሴት ታክስን በሚመለከት ለታክስ ጊዜው በግብዓት ላይ በብልጫ የተከፈለውን የታክስ መጠን፤ እንዲሁም
- በሌላ ማንኛውም ሁኔታ ዜሮ መጠንን ጨምሮ በታክስ ጊዜው ሊከፈል የሚገባውን የታክስ መጠን።

በግምት የሚከናወን የታክስ ስሌት.....

- ባለሥልጣኑ፤ታክሱ በግምት ለተሰላው ታክስ ከፋይ የሚከተሉትን ዝርዝር ነጥቦች ያካተተ የታክስ ግምት ስሌት ማስታወቂያ መስጠት አለበት፦

  - ✓ እንደሁኔታው የተሰላውን **የታክስ መጠን**፣ወደፊት የሚሸጋገር የኪሣራ ወይም በብልጫ የተከፈለን የግብዓት ታክስ መጠን፤
  - ✓ በተሰላው ታክስ ላይ ሊከፈል የሚገባ **የቅጣት** መጠን ካለ፤
  - ✓ በተሰላው የታክስ መጠን ላይ ሊከፈል የሚገባ የዘገየ ክፍያ **ወለድ** መጠን ካለ፤
  - ✓ **የታክስ ስሌቱ የሚመለከተውን የታክስ ጊዜ**፤
  - ✓ **ማስታወቂያው ከተሰጠበት ቀን ጀምሮ በ30 (በሰላሳ) ቀናት ውስጥ ታክሱ፣ ቅጣቱ እና ወለዱ የሚከፈልበትን ቀን**፤



በግምት የሚከናወን የታክስ ስሌት.....

- ✓ ቅሬታ ማቅረብ የሚችልበትን የጊዜ ገደብ ጨምሮ በታክስ ግምት ስሌቱ ላይ ቅሬታውን የሚያቀርብበትን አኳኋን።
- ➢ የሚሰጠው የታክስ ግምት ስሌት ማስታወቂያ ታክሱን በሚጥለው የታክስ ሕግ መሠረት በተዘጋጀው የታክስ ግምት ስሌት ሊከፈል የሚገባው ታክስ የሚከፈልበትን ጊዜ **("የመጀመሪያው የታክስ መክፈያ ጊዜ" ተብሎ የሚጠቀስ)** ሊለውጥ የማይችል ሲሆን ፣ የታክስ ክፍያው በመዘግየቱ ምክንያት የሚጣል ቅጣትና ወለድ መታሰብ የሚጀምሩት **ከመጀመሪያው የመክፈያ ጊዜ አንስቶ ይሆናል::**
- ➢ (ይህ ማለት ግብር ከፋዩ ውሳኔ ማስታወቂያ ደርሶት በ30 ቀናት ውስጥ የሚጠበቅበትን ታክስ ቀርቦ ያልከፈለ እንደሆነና ከ30 ቀን በኋላ ለመክፈል ቢመጣ የውሳኔው ማስታወቂያው እንደገና የሚዘጋጅ ሲሆን የወለድና አስተዳደራዊ ቅጣት በሚሰላበት ወቅት በመጀመሪያ የውሳኔ ማስታወቂያ ለመክፈያ ጊዜ የተሰጠው 30 ቀን ተጨማሪ በማድረግ ይሆናል።)

በግምት የሚከናወን የታክስ ስሌት.....

- ይህ ተፈጻሚ የሚሆነው በታክስ ስሌት ለሚሰበሰብ ታክስ ብቻ ሲሆን በባለሥልጣኑ የተዘጋጀ የታክስ ግምት ስሌት የደረሰው ማንኛውም ታክስ ከፋይ **የግምት ስሌቱ የሚመለከተውን የታክስ ማስታወቂያ የማቅረብ ግዴታውን አያስቀርም።**
- በባለሥልጣኑ የተዘጋጀ የታክስ ግምት ስሌት ማስታወቂያ ለታክስ ከፋዩ ከደረሰው በኋላ ለዚያ የታክስ ጊዜ ታክስ ከፋዩ የሚያቀርበው የታክስ ማስታወቂያ ለታክስ ጊዜው እንደቀረበ በታክስ ከፋዩ የተዘጋጀ የራስ ታክስ ስሌት ማስታወቂያ ሆኖ አይቆጠርም።
- ባለስልጣኑ በማንኛውም ጊዜ በግምት ላይ የተመሠረተ የታክስ ስሌት ሊያዘጋጅ ይችላል።



2.2.1. የግምት ታክስ አሠራር መርህ /ሙ138/2010/

- በየወቅቱ የሚታየው የኢኮኖሚ እንቅስቃሴ እና የዋጋ ግሽበት
- የታክስ ከፋይ በግብር ዓመቱ በአንድ ሠንጠረዥ ውስጥ ከሚወድቁ ከተለያዩ የገቢ ምንጮች ወይም የንግድ ዘርፎች ገቢ ያገኘ እንደሆነ ሁሉም ገቢዎች ተጣምረው የሚወሰኑ ሲሆን የሠንጠረዥ "ሐ" ገቢዎች ውስጥ ከንግድ ሥራ የተገኘ ገቢ እና የማዕድን ሥራ ገቢ የሚጣመሩ አይሆንም።
- በቀን ገቢ ግምት የሚሰላ ከንግድ ሥራ የተገኘ ገቢ የየዘርፉ በሥራ ቀናት መሠረት በማድረግ የግብር ዓመቱ የሽያጭ መጠን ይወሰናል።



የግምት ታክስ አሠራር መርህ...

- ገቢው ከተመዘገበበት የግብር ዘመን ውጪ ዘግይቶ የተቀነሰና ለባለሥልጣኑ ገቢ የተደረገ የቅድመ ግብር ክፍያ በሚያስታውቅበት የግብር ዘመን የሚቀናነስ ሲሆን፣ እንዲቀናነስለት የሚያቀርብ ግብር ከፋይ የቅድመ ግብር ክፍያ ማስረጃ ከግብር ዘመኑ በፊት ለነበረው ገቢ የተቀነሰ መሆኑን በጽሑፍ መግለጽ ይኖርበታል።
- በሀገር ውስጥ ከሚፈፀሙ ክፍያዎች ላይ ተቀንሶ በቅድሚያ የተከፈለ ግብር መጠን የግብር ከፋዩን ሽያጭ መጠን ትክክለኛነት በማረጋገጥና በማነጻጸር በሽያጭ መጠን ላይ የሚያመጣው ለውጥ ካለ ለግብር አወሳሰን ጥቅም ላይ ይውላል።

2.2.2. የሠንጠረዥ “ሀ”፣ “ለ”፣“ሐ” እና “መ” ገቢን በግምት ስለመወሰን

- ከመቀጠር የሚገኝ መደበኛ ገቢን በግምት ስለመወሰን

- ከራሱ ገቢ ላይ ግብር የመቀነስ ግዴታ ያለበት ተቀጣሪን በሚመለከት:-

  - ✓ ከቀጣሪው በሚገኝ የተቀጣሪውን የገቢ መጠን መረጃ መሠረት በማድረግ።
  - ✓ ይህ መረጃ ከሌለ ተቀራራቢ ወይም ተመሳሳይ ቀጣሪ ድርጅቶች አማካይ የተቀጣሪ የገቢ መጠን በመውሰድ ይወሰናል።
  - ✓ ይህም ከሌለ ታክስ ከፋዩ ቀድሞ ሲያሳውቅ የነበረውን መረጃ በመውሰድ ይወሰናል።



ከመቀጠር የሚገኝ ገቢን በግምት.....

- **ከመቀጠር የሚገኝ መደበኛ ያልሆነ ገቢን በግምት ስለመወሰን**

በሀገሪቱ ፀንተው ባሉ ሕጎች ከታክሱ ነጻ የተደረጉ ገቢዎች እንደተጠበቁ ሆነው ማንኛውም ሰው ከመቀጠር ከሚያገኘው ገቢ ላይ በዚህ መሠረት በግምት ይወሰናል፤

- ወራ ውስጥ ሠራተኛው ያገኘውን የትርፍ ሰዓት ክፍያ በወሩ ከሚያገኘው ደመወዝ ላይ በመደመር ጠቅላላ በተገኘው ገቢ ላይ በሠንጠረዥ "ሀ" በተገለፀው መሠረት ግብር ይከፈልበታል።

ከመቀጠር የሚገኝ ገቢን በግምት....

- የአገልግሎት ካሳ ክፍያ፣ የሥራ መፈለጊያ ክፍያ ወይም ማስጠንቀቂያ ባለመስጠት የሚሰጥ ክፍያ፣ ስንብቱ ሕጋዊ ባለመሆኑ የሚሰጥ ካሳ እና ክፍያዎችን በጊዜው ባለመፈጸም የሚከፈል ካሳ የክፍያው መጠን በስንብቱ ጊዜ ላገኘው የመጨረሻ መደበኛ ደመወዝ ተካፍሎ በተገኘው ቁጥር ልክ የተገኘው የወራት ብዛት ለእያንዳንዱ ወር ራሱን የቻለ የወር ደመወዝ ግብር አስልቶ በመደመር ግብር የሚሰላ ይሆናል።

ከመቀጠር የሚገኝ ገቢን በማምት.....

- ✓ የወራት ብዛት = የክፍያ መጠን/የመጨረሻው ወር ደመወዝ
- ✓ ግብር = የአንድ ወር ግብር X የወራት ብዛት

- ➢ ሙሉ ወራትን ከሸፈነ በኋላ የሚገኘው የአገልግሎት ክፍያ ራሱን ችሎ እንደ አንድ ወር ደመወዝ የሥራ ግብር ይታሰባል።
- ➢ የዓመት ፈቃድ፣ ጉርሻ/ቦነስ/ እና የመሳሰሉት ክፍያዎች ተጠቃለው ከተደመሩ በኋላ ለ12 ተካፍለው የተገኘው ውጤት መደበኛ ደመወዝ ላይ ከተደመረ በኋላ የሥራ ግብሩ እንዲሰላ እና የተገኘው የሥራ ግብር ክፍያ ቀደም ሲል በወር ደመወዙ የከፈለው ግብር ተቀንሶ የእያንዳንዱ 12 ወር የግብር ልዩነት በመደመር ይሰላል።

ከመቀጠር የሚገኝ መደበኛ ገቢን በግምት.....

- ✓ ተጨማሪ የወር ገቢ = ክፍያዎች/12
- ✓ የወር ደመወዝ እና በተጨማሪ የወር ገቢ የተገኘውን ውጤት በመደመር ግብር ይሰላል።
- ✓ ከላይ በተገኘው ገቢ ላይ ግብር ከተሰላው በኋላ በመደበኛ ደመወዝ የተከፈለ ግብር ይቀነሳል።
- ✓ የእያንዳንዱ 12 ወር በተመለከተው አግባብ ተሰልቶ ይደመራል ወይም የደመወዙ መጠን አንድ ዓይነት ከሆነ የተገኘው ውጤት በ12 ተባዝቶ ይሰላል።

ከመቀጠር የሚገኝ ገቢ የታክስ ስሌት...

<u>ምሳሌ፡-1</u> ኢንጂነር ሰላም ተሰፋዬ በYZ ካምፓኒ የድርጅቱ ስራ አስኪያጅ ሲሆኑ በድርጅቱ በነበራቸው ቆይታ በወር 45,000 ብር ይከፈላቸው ነበር ኢንጂነር ሰላም በውላቸው መሰረት 8 አመት ሰርተው ድርጅቱ ከስራ አሰናበታቸው።

1. ተሰናባቹ ግለሰብ ከስራ ሲሰናበቱ ስንት ብር ሊከፈላቸው ይገባል?

2. ከሚከፈላቸው የስንብት ክፍያ ላይ ስንት ብር ለገቢ ባለስልጣኑ የስራ ግብር መክፈል ይኖርባቸዋል?

ከመቀጠር የሚገኝ ገቢ የታክስ ስሌት...

መልስ፡-

45,000 ለመጀመሪያው አመት መቶ ፐርሰንት

45,000*1/3*7አመት = 105,000

45,000+105,000 = **150,000**

150,000/45,000= የ3.33 ወር ደመወዝ ይከፈለዋል።

45,000*35/100-2,050= 13,700*3= **41,100**

150,000 – 135,000 = **15,000**

15,000 *35/100-2,050 = 3,200.00

41,100 + 3,200 = **44,300.00** የስንብት ክፍያ የስራ ግብር ይሆናል

የቤት ኪራይ ገቢ ግብርን በማምት ስለመወሰን ፡-

- በአከራይና በተከራይ መካከል የተፈጸመ የኪራይ ውልን መሠረት በማድረግ፣
- ታክስ ከፋዩ ያቀረበው ማስረጃ ተአማኒነት ከሌለው፣ ከ3ኛ ወገን መረጃ ጋር ተመሳክሮ የተሻለው ተወስዶ ግብር ሊወሰን ይችላል።
- በኪራይ ውል እና ከ3ኛ ወገን በተገኘ መረጃ መወሰን ካልተቻለ በተመሳሳይ የሥራ ዘርፍና ደረጃ በባለሥልጣኑ አዲት የተደረገ ታክስ ከፋይ መረጃን ወቅታዊ የገበያ ዋጋን ለመወሰን ቤቶቹ ከሚገኙበት አካባቢ በአካል በመገኘት ይወሰናል።



የቤት ኪራይ ገቢ ግብርን በግምት.....

- አካባቢያዊ የገበያ ሁኔታ በማጥናት ተመሳሳይ ወይም ተቀራራቢ ደረጃ ያላቸው እንደየከተማው ደረጃ ከሁለት እስከ ሦስት ቤቶች ወርሃዊ የኪራይ አማካይ ዋጋ በመውሰድ ግብሩን ለመወሰን መሠረት አድርጎ መጠቀም ይቻላል።

- ቤቱ የተከራየው ከመኖሪያ አገልግሎት ውጭ በሚሆንበት ጊዜ ለኪራይ ገቢ የግምት አወሳሰን ጥቅም ላይ የዋለው የገቢ መጠን እንደአግባብነቱ ለተጨማሪ እሴት ታክስ አወሳሰን መሠረት ሊሆን ይችላል



የቤት ኪራይ ገቢ ግብርን በግምት.....

- የደረጃ “ሀ” ግብር ከፋይ ግብሩ በግምት በሚሰላበት ጊዜ ከግብር ዓመቱ ጠቅላላ የኪራይ ገቢው 35% እንደ ወጪ ተይዞ 65% ግብር የሚከፈልበት ገቢ ሆኖ በሠንጠረዥ “ለ” መሠረት ይሰላል።
- የደረጃ “ሀ” የቤት ኪራይ ገቢ ግብር ከፋይ የሆነ ግብሩ በግምት የሚሠራ ከሆነና ከአንድ ዓመት በላይ የሚሸፍን የኪራይ ክፍያ የተቀበለ እንደሆነ የኪራይ ገቢው በግብር ዘመኑ ተጠቃሎ ተይዞለት ግብሩ ገቢው ለሚሸፍናቸው ዓመታት ተሸንሽኖ በመጣኔ መሠረት እንዲከፍል ይደረጋል።
- የኪራይ ውል የውል ዘመኑ ከማለቁ በፊት የተቋረጠ።

የቤት ኪራይ ገቢ ግብርን በግምት

ለምሳሌ2፡-አንድ የደረጃ“ሀ” አከራይ ድርጅት በ2017 በጀት ዓመት ለሶስት ተከታታይ አመታት የሚቆይ ለመጋዘን አግልግሎት የሚውል የህንጻ ኪራይ በ9,000,000 ብር ቢያከራዩ

የግምት ታክስ አወሳሰን ስሌት ሲሰላ

- 9,000,000/3=3,000,000 x 65% = 1,950,000
- 1,950,000 x 30% = 585,000 x 3 ዓመታት **=1,755,000**

- የተጨማሪ እሴት ታክስ 9,000,000 x15% = **1,350,000**

የቤት ኪራይ ገቢ ግብርን በግምት

- ከአንድ ዓመት በላይ የሚቆይ የኪራይ ውል የውል ዘመኑ ከማለቁ በፊት የተቋረጠ እንደሆነና ለተከራይ ቀሪ ክፍያ መመለሱ በማስረጃ ሲረጋገጥ በብልጫ የከፈለው ታክስ ተሰልቶ ሊመለስለት ወይም ለቀጣይ ግብር ዘመን ታክስ ከፋዩ በጽሑፍ ፍላጎቱን ሲገልጽ በታሳቢነት እንዲያዝለት ይደረጋል።

- ለታክስ ውሣኔ መሠረት የሚሆነው የሽያጭ ገቢ መጠን በግምት የሚወሰነው፡-

✓ ስለ ታክስ ከፋዩ ወርሃዊ/ዓመታዊ የሽያጭ መጠን ታክስ ከፋዩ ያቀረበውን የሽያጭ መረጃ ወይም ከሦስተኛ ወገን መሠረት በማድረግ፣

✓ ስለ ታክስ ከፋዩ ወርሃዊ/ዓመታዊ **የግዢ መጠን** ከታክስ ከፋዩ /ከሦስተኛ ወገን መረጃ የተገኘ እንደሆነ የተገኘውን **የግዥ መረጃ** ያልተጣራ የትርፍ መቶኛን ተጠቅሞ ወደ ሽያጭ በመቀየር፤ሲሆን

✓ ቀመሩ የሚከተለው ይሆናል።

$$\text{ሽያጭ} = \left\{ \frac{\text{ግዥ X 100}}{\text{100 - ያልተጣራ ትርፍ መጣኔ}} \right\}$$

ምሳሌ3፡- የሂሳብ መዝገብ መያዝ የሚጠበቅበት በሆቴል ንግድ የተሰማራ ግብር ከፋይ የያዘው የሂሳብ መዝገብ ተቀባይነት ቢያጣ ወይም የሂሳብ መዝገብ ሳይዝ ቢቀር **ግዠ ከ3ኛ** ወገን መረጃ 3,000,000 ብር ቢሆን ሽያጩ ስንት ብር ይሆናል?

- ሆቴል የተጣራ ትርፍ 25%
- ሆቴል ያልተጣራ ትርፍ 37.5%

መልስ

✓ የሂሳብ መዝገብ መያዝ የሚጠበቅበት በሆቴል ንግድ የተሰማራ ግብር ከፋይ የያዘው የሂሳብ መዝገብ ተቀባይነት ቢያጣ ወይም የሂሳብ መዝገብ ሳይዝ ቢቀር **ግዥ ከ3ኛ** ወገን መረጃ 3,000,000 ብር ቢሆን ሽያጩ ስንት ብር ይሆናል?

➢ ሽያጭ = 3,000,000 X 100 / 100 – 37.5 = 300,000,000 / 62.5 = 4,800,000

➢ የተጣራ ትርፍ = 4,800,000 X 25% = 1,200,000 ግብር 30% = 360,000

➢ የተጨማሪ እሴት ታክስ 4,800,000 X 15 % = **720,000**

➢ ድምር 360,000 + 720,000 = 1,080,000

- ከሦስተኛ ወገን መረጃ ሊገኝ በማይችልበት ሁኔታ ለታክሱ ሰሌት መሠረት የሚሆነው ወርሃዊ ወይም ዓመታዊ የሽያጭ መጠን ቀጥተኛ ያልሆነ ታክስ ከሚፈልግበት የሒሳብ ወር ወይም ቀጥተኛ የሆነ ታክስ ከሚከፈልበት የሒሳብ ዓመት በፊት ታክስ ከፋዩ ለከፈለው ታክስ መሠረት በሆነው ወርሃዊ ወይም ዓመታዊ ጠቅላላ ገቢ መጠን ይሆናል።

- የታክስ ከፋዩን ወርሃዊ ወይም ዓመታዊ የሽያጭ መጠን ለመወሰን ካልተቻለ:-
  - ✓ በቅ/ጽ/ቤት ደረጃ ከሚገኝ ከታክስ አወሳሰን እና ከሽያጭ መመዝገቢያ መሣሪያ ቁጥጥር ቡድኖች የተዋቀረ ቢያንስ ሶስት አባላት ያሉት የገቢ ጥናት ኮሚቴ ታክስ ከፋዩ የንግድ ሥራውን በሚያካሂድበት አካባቢ በአካል በመገኘት አካባቢያዊ የገበያ ሁኔታ ያጠናል።

- ✓ ጥናቱ ተመሳሳይ ወይም ተቀራራቢ የንግድ ዓይነትና ደረጃ ያላቸው እንደየከተማው ደረጃ ከሁለት እስከ ሦስት ንግድ ቤቶች ያስታወቁትን ወይም የተወሰነባቸው ዓመታዊ አማካይ ጠቅላላ ገቢ በመውሰድ ያዘጋጀው አማካኝ የቀን ገቢ መረጃ ለቅርንጫፍ ጽ/ቤት ሥራ አስኪያጅ ወይም ለወከለው ኃላፊ ቀርቦ ሲጸድቅ ለታክስ አወሳሰን የሚያገለግል ይሆናል።

- **ታክስ ከፋዩ በባለሥልጣኑ በተደረገ ክትትል ለግብይት ደረሰኝ ባለመስጠት በሚያዝ ሪከርድ በአንድ የግብር ዓመት ሶስት ጊዜ የጽሑፍ ማስጠንቀቂያ የተሰጠው እንደሆነ ከላይ በተገለጸው መንገድ ታክሱ ይወሰናል።**



- የታክስ ከፋዩ የንግድ ሥራን በአካል ተገኝቶ ስለገቢው በሚጠናበት ወቅት የሚከተሉት ጉዳዮች ታሳቢ መደረግ አለባቸው:-
  - ✓ የንግድ ሥራው ያለበት አካባቢ ለንግዱ ሥራ ያለው አመቺነት፣ እንዲሁም የንግድ እንቅስቃሴውን ማገናዘብ፣
  - ✓ የድርጅቱ ሠራተኞች ብዛት እና የሚከፈላቸውን የደመወዝ መጠን፣
  - ✓ የንግድ ሥራው የሚሠራበት ቤት የኪራይ መሆን አለመሆኑንና የኪራይ ከሆነ የኪራይ መጠን፣
  - ✓ የድርጅቱን የመብራት፣ የውኃ እና የስልክ ፍጆታ ወጪ፣
  - ✓ ለሥራው አስፈላጊ የሆኑ ሌሎች አስተዳደራዊ ወጪዎችን ከግምት ውስጥ ማስገባት ያስፈልጋል።

የልኳንዳ ንግድ

- በልኳንዳ ንግድ የተሠማራ ታክስ ከፋይ በግብር ዘመኑ፣ የዕርድ አገልግሎት የተሰጣቸውን የዕርድ ከብት ዓይነትና ብዛት **የዕርድ አገልግሎት ከሚሰጥ ሰው በሚያቀርበው መረጃ መሠረት የሚሰላ ይሆናል።**



- የሸማቾች የህብረት ሥራ ማህበራት፣ የቀበሌ መዝናኛ፣ የሠራተኛ ክበብ ውስጥ የሚገኝና በአነስተኛ ደረጃ የሚመደብ ልኳንዳ ቤት ከነማባያ ወይም ያለማባያ ለተጠቃሚ የሚያቀርበው አነስተኛ የሆነ ከብት ለመብልነት የሚውለው የሥጋ መጠን ለበሬ 84 ኪሎ ግራም፣ ለፍየል 10 ኪሎ ግራም እና ለበግ 8 ኪሎ ግራም እንደሆነ ተቆጥሮ እንደየከብቱ ዓይነት በባለሥልጣኑ በወቅታዊ አማካኝ የአንድ ኪሎ ሥራ የገበያ ዋጋ ተሰብስቦ በሚወሰነው መሠረት የሚሰላ ይሆናል።

- በመካከለኛ ደረጃ የሚመደቡ ልኳንዳ ቤቶች ከነማባያ ወይም ያለማባያ ለተጠቃሚዎች የሚያቀርቡት የከፍተኛ፣ መካከለኛ እና አነስተኛ የሆነ ከብት ለመብልነት የሚውለው የሥጋ መጠን አማካይ ለበሬ 122 ኪሎ ግራም፣ ለፍየል 16 ኪሎ ግራም እና ለበግ 9 ኪሎ ግራም እንደሆነ ተቆጥሮ እንደየከብቱ ዓይነት በባለሥልጣኑ በወቅታዊ አማካኝ የአንድ ኪሎ ሥጋ የገበያ ዋጋ ተሰብስቦ በሚወሰነው መሠረት የሚሰላ ይሆናል።
- የግመል ሥጋን በልኳንዳ ደረጃ የሚነግድ ታክስ ከፋይ በከፍተኛ ደረጃ የሚገኝ በሬ ለመብልነት የሚውለውን የሥጋ መጠን 173 ኪሎ ግራምን በመውሰድ በባለሥልጣኑ እየተሰበሰበ በሚወጣው በወቅታዊ አማካኝ የአንድ ኪሎ የግመል ሥጋ የገበያ ዋጋ የሚሰላ ይሆናል።

የንግድ ዘርፍ የማትረፊያ መጣኔ

- በመንግሥት የመግዣና መሸጫ ዋጋ በተተመነ የንግድ ዘርፍ (ስኳር፣ ፓልም ዘይት፣ ዱቄት፣ ጨው፣ ዳቦ እና ወዘተ) የተሠማራ ታክስ ከፋይ በመንግሥት በተወሰነለት አካባቢ እና ዋጋ ስለመሸጡ የሚገልጽ ደረሰኝ እና የምደባ መረጃ ያቀረበ እንደሆነ በሚመለከተው የመንግሥት አካል የተወሰነበት የትርፍ ህዳግ ግብር የሚከፈልበት ገቢ ተደርጎ በመውሰድ ግብሩ ይሰላል።

- **የዳቦ ቤት** የሽያጭ መጠን ለማስላት በንግድ ሚኒስቴር በተደረገው ጥናት መሠረት፣ ኩንታል ዱቄት 1,000 /አንድ ሺህ/ ባለ 100 ግራም ዳቦ (አማካይ የዳቦ መጠን) ተወስዶ ለዳቦ ቤቱ ከመንግሥት አካል የተሰጠው የኩንታል ብዛት መረጃ በመውሰድ ባለሥልጣን የአንድ አማካይ ዳቦ (ባለ 100 ግራም) ወቅታዊና አማካይ የገበያ ዋጋን በመጠቀም ይወሰናል።

- **በኮሚሽን ንግድ** የተሠማራ ታክስ ከፋይ ጠቅላላ ገቢ ተደርጎ የሚወሰደው በኮሚሽን ስምምነት መሠረት በየምርት ወይም በአገልግሎት የሽያጭ ዋጋ ላይ የተጨመረ ወይም **ከጠቅላላ ምርት ወይም የአገልግሎት ሽያጭ በመቶኛ የተወሰነው መጠን ይሆናል።**

የሠንጠረዥ "ሐ" ገቢ በግምት .....

- የታክስ ከፋዩን የንግድ ሥራ እንቅስቃሴ በአካል ተጠንቶ በተገኘ መረጃ መሠረት ታክሱ የተወሰነ ከሆነ የተጨማሪ እሴት ታክስ ሲሰላ ታክስ የተከፈለበት ግዥ ማስረጃ ላይ የተገለፀው የግብዓት ታክስ ይቀናነሳል።
- ግብርን በግምት የመወሰን ስልቶች ለግለሰብም ሆነ የሕግ ሰውነት ላላቸው ታክስ ከፋዮች ተፈፃሚ ይሆናል።



የሠንጠረዥ “መ” ገቢ በግምት ስለሚወሰንበት ሁኔታ

ሀብትን አልፎ አልፎ በማከራየት የሚገኝ ገቢ በግምት ስለመወሰን

- በባለሥልጣኑ ኢንተለጀንስ ወይም በተባባሪ አካላት ወይም በጥቆማ ከሶስተኛ ወገን የሚገኝ መረጃን በመጠቀም ሊወሰን ይችላል።
- አልፎ አልፎ ተመሳሳይ ወይም ተቀራራቢ የሚንቀሳቀስ ወይም የማይንቀሳቀስ ሀብት የሚያከራይ ግብር ከፋይ የገቢ መጠን መሠረት በማድረግ ሊወሰን ይችላል።
- ሀብቱ የሚገኝበት አካባቢ እና የታክስ መረጃ ሥርዓት መሠረት የሚገኝ መረጃ በመጠቀም ሊወሰን ይችላል።

2.2.5 በግምት የተወሰነ የታክስ ስሌት ስህተትን ስለማረም /85/

ባለሥልጣኑ በታክስ ሕግ መሠረት ለታክስ ከፋዩ የሰጠው የታክስ ስሌት ማስታወቂያ ወይም ሌላ ሰነድ በታክስ ሕግ ወይም በጉዳዩ ኩነቶች ላይ ትርጉም ጥያቄ የማያስነሳ የጽሑፍ፣የሂሳብ ስሌት ወይም ሌላ ማንኛውንም ስህተት የያዘ በሚሆንበት ጊዜ ባለሥልጣኑ ስህተቱን ለማረም ሲባል የታክስ ስሌት ማስታወቂያውን ወይም ሌላውን ሰነድ የታክስ ስሌት ማስታወቂያው ወይም ሰነዱ ለታክስ ከፋዩ ከተሰጠበት ቀን ጀምሮ ባሉት 5/አምስት/ ዓመታት ውስጥ ማሻሻል ይቻላል።

በግምት የተወሰነ የታክስ ስሌት ስህተትን.....

- የታክስ ስህተት የሚባለው:-

  - ✓ የመደመር፣ የመቀነስ፣ የማባዛትና የማካፈል ስህተት፣
  - ✓ በስሌት ማጠቃለያ ላይ ከመንደርደሪያ ሀሳብ መለየት ወይም መቃረን፣
  - ✓ ከአንድ የሒሳብ ቁጥር ከፊት ወይም ከኋላ የቁጥር መጨመር ወይም መቀነስ ወይም የሒሳብ ቁጥር ቦታ መቀያየር (transposition)፣
  - ✓ የገቢ ወይም የወጪ ኮድ አመዘጋገብ ስህተት፣
  - ✓ የቃል ወይም የሐረግ በአዎንታ ወይም አሉታ መቀያየር፣
  - ✓ የሒሳብ ቁጥር ወይም ሀሳብ መተው ወይም መዘለል (omission)
  - ✓ ከግብር ነጻ የሆነ ገቢን ግብር በሚከፈል ገቢ ውስጥ መጨመር፣
  - ✓ የታክስ መጣኔን ወይም የትርፍ ህዳግን መሳሳት፣

በግምት የተወሰነ የታክስ ስሌት ስህተትን.....

- ✓ በአንድ ታክስ ከፋይ ሒሳብ ውስጥ የሌላ ታክስ ከፋይ ሒሳብ መጨመር ወይም ማቀያየር፣
- ✓ በታክስ ቅሬታ አጣሪ የሥራ ክፍል፣ በታክስ ይግባኝ ኮሚሽን ወይም በመደበኛ ፍ/ቤት እንዲስተካከል የተወሰነን ጉዳይ አለማስተካከል፣
- ✓ ስህተት ሊታረም የሚለው በታክስ ውሳኔ መጠን ላይ በመጨመር ወይም በመቀነስ ለውጥ የሚያመጣ ሲሆን ብቻ ሆኖ ለውጥ የማያመጣ በመሆኑ የማይታረም ስህተት ሲኖር ለታክስ ከፋዩ በጽሑፍ ይገለጻል።

በግምት የተወሰነ የታክስ ስሌት ስህተትን.....

- በግምት የተወሰነ የታክስ ስሌት ቀጥሎ በተመለከተው መንገድ የሚታረም ይሆናል።

- ✓ የግምት ታክስ ስሌቱን የሠራው ሥራ ሂደት የታክስ ስሌት ማስታወቂያ ለታክስ ከፋዩ ከተሰጠ በኋላ በታክስ ስሌትና አወሳሰን ሂደት የተፈጸመ ግልጽና የማያከራክር ስህተት የፈፀመውን ባለሙያ ወይም የሌላ ባለሙያ አስተያየት ጭምር በማያያዝ ስህተቱ እንዲታረም የውሳኔ ሀሳብ ለቅ/ጽ/ቤቱ ሥራ አስኪያጅ ያቀርባል።

በግምት የተወሰነ የታክስ ስሌት ስህተትን.....

- ✓ የቅ/ጽ/ቤቱ ሥራ አስኪያጅ ስህተቱ እንዲታረም ውሳኔ ከመስጠቱ በፊት በአግባቡ መመርመር ያለበት ሲሆን አስፈላጊ ሆኖ ከተገኘ የውሳኔ ሀሳብ ያቀረበለትን ባለሙያና የሥራ ሂደት አስተባባሪን ጠርቶ ማነጋገርና ማወያየት ይችላል።
- ✓ ታክስ ከፋዩ ጥያቄ ካቀረበበት ቀን ጀምሮ በሚቆጠር በ10 ተከታታይ ቀናት ውስጥ በጥያቄው ላይ ውሳኔ መስጠት አለበት።
- ✓ የቅ/ጽ/ቤቱ ስህተት አለመኖሩን ውሳኔ ከሰጠና ታክስ ከፋዩ በውሳኔው ላይ ቅሬታ ካለው ውሳኔው በደረሰው በ10 ተከታታይ ቀናት ውስጥ ቅሬታውን ለዋና መ/ቤቱ (ም/ዴኤታ) ማቅረብ ይኖርበታል።

የታክስ ስሌት ስህተትን ስለማረም...

- ✓ በቅሬታው ላይ በ10 የሥራ ቀናት ውስጥ ውሳኔ ይሰጣል።
- ✓ በተሰጠው ውሳኔ ቅር የተሰኘ ውሳኔው በደረሰው በ10 ተከታታይ ቀናት ውስጥ ለሚኒስትሩ በጽ/ቤቱ በኩል ያቀርባል።
- ✓ ጥያቄው በቀረበ በ10 ተከታታይ ቀናት ውስጥ ጽ/ቤት በኩል የመጨረሻ ውሳኔ ይሰጣል።
- ✓ ስህተቱ እንዲታረም ከተወሰነ፣ የመጀመሪያ ውሳኔ በሰጠው የሥራ ክፍል በኩል የተስተካከለ የታክስ ስሌት ማስታወቂያ ይሰጣል።

2.2.8. የማኑዋል ደረሰኝ ሲጠፋ ስለሚኖረው አሠራር

- ታክስ ከፋዩ ምንም ያልተሠራበት ደረሰኝ የጠፋበት መሆኑን ያስታወቀ እንደሆነ ባለሥልጣኑ በሌላ መንገድ ደረሰኝ የጠፋበት መሆኑን ባስታወቀው ታክስ ከፋይ ስለመሠራቱ የሚገልጽ መረጃ ካላገኘ በስተቀር ታክስ አይወሰንበትም።

- የጠፋበትን ማንዋል ደረሰኝ ለባለሥልጣኑ ስለመጥፋቱ ሲያሳውቅ የሚከተሉትን መረጃዎች መሠረት በማድረግ ታክሱ ይወሰናል፤

✓ የጠፋው ደረሰኝ በከፊል የተሠራበት ከሆነ ቀሪ ካለው ከቀሪው ላይ የሚገኝ መረጃ፣ ወይም ቀሪ ከሌለው ታክስ ከፋዩ የተሠማራበት የንግድ ዘርፍ ባህሪ ከገዥዎቹ መረጃ የሚገኝበት ሲሆን ከገዥዎች የተገኘውን መረጃ፣ ወይም

የማኑዋል ደረሰኝ ሲጠፋ ስለሚኖረው አሠራር...

- ✓ ታክስ ከፋዩ የሚያቀርባቸው ዕቃዎች ተመሳሳይ ዋጋና ደረጃ ያላቸው ሲሆኑ በቀጠራ የተሸጠውን ዕቃ ብዛት በመለየት የሽያጭ ደረሰኝ የጠፋባቸውን ዕቃዎችን የሽያጭ ደረሰኝ ባላቸው ዋጋ እንደተሸጡ ተቆጥሮ በማባዛት የሚገኝ ይሆናል።

- ✓ የሽያጭ መረጃ ለማግኘት ያልተቻለ እንደሆነ የታክስ ከፋዩ ዕቃ ወይም አገልግሎት ወቅታዊ የገበያ ዋጋ መሠረት ታክሱ በግምት የሚወሰን ይሆናል።

- ✓ የጠፋው ደረሰኝ ሙሉ ለሙሉ የተሠራበት ደረሰኝ ከሆነ የሚወክለውን ሽያጭ መጠን ለማግኘት ከላይ የተገለጹትን መንገዶች በመከተል ታክሱ ይወሰናል።

የማኑዋል ደረሰኝ ሲጠፋ ስለሚኖረው አሠራር...

- ታክስ ከፋዩ ምንም ያልተሠራበት ደረሰኝ የጠፋበት መሆኑን ሳያስታውቅ ባለሥልጣኑ በምርመራ ሂደት የደረሰበት እንደሆነ የተሠራበት ደረሰኝ እንደጠፋ ተቆጥሮ በተመሳሳይ ወይም ተቀራራቢ ወቅት፣ ንግድ እና አካባቢ የሚገኝ የሦስት ታክስ ከፋይ ያስታወቀውን ወይንም የተወሰነበትን አማካይ ሽያጭ መሠረት በማድረግ ታክሱን በግምት ይወሰናል።

2.3 የስጋት የታክስ ስሌት

“የስጋት የታክስ ስሌት”:-ማለት ባለሥልጣኑ ከስጋት በመነሳት የሚያከናውነው የታክስ ስሌት ነው።

- የስጋት የታክስ ስሌት ማለት የታክሱ ከፋይ ታክሱን በፈቃደኝነት ሊከፍል አይችልም የሚል ስጋት በሚያጋጥምበት ጊዜ ከታክስ መክፈያ ጊዜ በፊት ታክሱን አስቀድሞ ለመወሰን የሚያስችል ሥርዓት ነው።
- ባለሥልጣኑ የታክስ ማስታወቂያዎች አስቀድሞ የሚቀርብበት ወይም በፋይናንስ ተቋማት የተቀመጠ ገንዘብ እና ንብረት ይዞ ማቆየት የሚጠበቅበት ሁኔታዎች ሲኖር በአንድ የታክስ ጊዜ ማንኛውም ታክስ ከፋይ መክፈል ለሚገባው ታክስ በሚያገኘው ማስረጃ ላይ በመመሥረት የስጋት ታክስ ስሌት ሊያዘጋጅ ይችላል።

የስጋት ታክስ ስሌትን በግምት ስለመወሰን ሙ/138/2010

- ባለሥልጣኑ ቀጥሎ በተመለከተው መንገድ የስጋት ታክስ ስሌትን በግምት ሊወሰን ይችላል፤

✓ ባለሥልጣኑ የታክስ ከፋዩ ታክስ የመክፈል ሁኔታው ስጋት ላይ የሚጥል ማስረጃ ሲያጋጥምና ታክሱን በሒሳብ መዝገብ መሠረት መወሰን ያልተቻለ እንደሆነ የስጋት ስሌትን በግምት ግብር አወሳሰን ሥርዓት ይወስናል።

✓ ይህ የሚሆነው የሠንጠረዥ "ለ" እና "ሐ" ገቢ በሚያገኝ ታክስ ከፋይ ላይ ብቻ ይሆናል።

✓ የሚወሰነው የግምት የስጋት ታክስ ስሌት እንደ አግባብነቱ የተርን ኦቨር ታክስ ወይም የተጨማሪ እሴት ታክስ የሚሰላበት ይሆናል።

2.4. የተሻሻሉ የታክስ ስሌቶች

ባለሥልጣኑ፡-

- የታክስ ከፋዩ በሠንጠረዥ “ለ” ወይም “ሐ”ን በተመለከተ ኪሳራ ለታክስ ጊዜው በትክክል የተሰላ መሆኑን
- ታክስ ከፋዩ በታክስ ጊዜው በብልጫ የከፈለው የግብዓት ተጨማሪ እሴት ታክስ በትክክል የተሰላ መሆኑን፤
- ታክስ ከፋዩ ዜሮ መጠንን ጨምሮ ለታክስ ጊዜው መክፈል የሚገባው የታክስ መጠን በትክክል የተሰላ መሆኑን፣ ለማረጋገጥ በሚያገኘው ማስረጃ መሠረት ማንኛውንም የታክስ ስሌት በመለወጥ፣ በመቀነስ ወይም በመጨመር ሊያሻሽል ይችላል።

የተሻሻሉ የታክስ ስሌቶች .....

- አግባብነት ባለው የታክስ ሕግ በሌላ አኳኋን ካልተደነገገ በስተቀር፣ባለሥልጣኑ ማንኛውንም የታክስ ስሌት፦
  - ✓ በማንኛውም ጊዜ በታክስ ከፋዩ ወይም በታክስ ከፋዩ ስም የማጭበርበር ድርጊት ሲፈጸም ወይም በከፍተኛ ሁኔታ ወይም በማወቅ የተፈፀመ የቸልተኝነት ድርጊት ሲኖር፤ ወይም

የተሻሻሉ የታክስ ስሌቶች .....

- ታክስ ከፋዩ በራሱ የሚያሰላው የታክስ ስሌት ሲሆን ታክስ ከፋዩ የራስ ታክስ ስሌት ማስታወቂያውን ካቀረበበት ቀን ጀምሮ በሚቆጠር 5 (አምስት) ዓመት ውስጥ፤
- ለሌላ ማንኛውም የታክስ ስሌት ባለሥልጣኑ ለታክስ ከፋዩ የታክስ ስሌት ማስታወቂያ ከሰጠበት ቀን ጀምሮ በሚቆጠር 5(አምስት) ዓመት ውስጥ፤ ሊያሻሽል ይችላል።

2.5. የታክስ ስሌቶችን ስለማስፈጸም /38 /

- በታክስ ውሳኔ ቅር የተሰኘ ታክስ ከፋይ የውሳኔው ማስታወቂያ <u>በደረሰው</u> በ21 ቀናት ውስጥ ቅሬታ ካላቀረበ ባለሥልጣኑ ለታክስ ከፋዩ የሚሰጠው የታክስ ስሌት የቅሬታ ማቅረቢያ ጊዜው ካበቃበት ቀን ጀምሮ የመጨረሻ እና ተፈፃሚነት ያለው ይሆናል።

- ታክስ ከፋዩ በታክስ ስሌቱ ላይ ቅሬታ ካቀረበ፣የታክስ ስሌቱ ከሚከተሉት የዘገየው ሁኔታ በተፈፀመበት ጊዜ የመጨረሻ ይሆናል:-

  - ✓ ታክስ ከፋዩ ለታክስ ይግባኝ ኮሚሽን በታክስ ስሌቱ ላይ ይግባኝ ካላቀረበ፣ይግባኝ በሚባልበት ውሳኔ ላይ ይግባኝ ማቅረብ የፈለገ ሰው የውሳኔ ማስታወቂያው በደረሰው በ30 ቀናት ውስጥ።

ስሌቶችን ስለማስፈጸም...

ቅጽ በመጠቀም በውሳኔው ላይ የይግባኝ ማመልከቻ ለኮሚሽኑ ማቅረብ የሚችል ሲሆን የይግባኝ ማቅረቢያ ጊዜ ሲጠናቀቅ፤

- ✓ ታክስ ከፋዩ ለታክስ ይግባኝ ኮሚሽን በታክስ ስሌቱ ላይ ይግባኝ ካቀረበ፣ ለኮሚሽኑ በቀረበ የታክስ ይግባኝ ተካፋይ የነበረ ሰው ኮሚሽኑ በሰጠው ውሳኔ ቅር የተሰኘ እንደሆነ የኮሚሽኑ የውሳኔ ማስታወቂያ በደረሰው በ30 /ሠላሳ/ ቀናት ውስጥ የይግባኝ ማስታወቂያውን ለፌደራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ሊያቀርብ የሚችል ሲሆን ለፌደራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ይግባኝ የሚቀርብበት ጊዜ ሲጠናቀቅ፤

ስሌቶችን ስለማስፈጸም...

- ታክስ ከፋዩ ለፌደራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በታክስ ስሌቱ ላይ ይግባኝ ካቀረበ፣ ለፌደራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በቀረበ የታክስ ይግባኝ ተካፋይ የነበረ ሰው ፍርድ ቤቱ በሰጠው ውሳኔ ቅር የተሰኘ እንደሆነ የፍርድ ቤቱ የውሳኔ ማስታወቂያ በደረሰው በ30 /ሠላሳ/ ቀናት ውስጥ የይግባኝ ማስታወቂያውን ለፌደራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሊያቀርብ የሚችል ሲሆን ለፌደራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ የሚቀርብበት ጊዜ ሲጠናቀቅ፤ ወይም

- ታክስ ከፋዩ ለፌደራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በታክስ ስሌቱ ላይ ይግባኝ ካቀረበ፣ ፍርድ ቤቱ የመጨረሻ ውሳኔ ሲሰጥ።

ስሌቶችን ስለማስፈጸም...

- በክርክር ላይ ያለን ታክስ በስሌት ላይ ከቀረበ ቅሬታ ጋር በተገናኘ በታክስ ከፋይ ለታክስ ይግባኝ ኮሚሽን የሚቀርብ የይግባኝ ማስታወቂያ በአግባቡ ቀርቧል ሊባል የሚችለው በክርክር ላይ ያለ ታክስ 50 በመቶ የተከፈለ እንደሆነ ብቻ ነው።
- በታክስ ስሌት ላይ ከቀረበ ቅሬታ ጋር በተገኛኘ በታክስ ከፋይ ለፌደራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት የሚቀርብ የይግባኝ ማስታወቂያ በአግባቡ ቀርቧል ሊባል የሚችለው በክርክር ላይ ያለ ታክስ 75 በመቶ የተከፈለ እንደሆነ ብቻ በመሆኑ ከመክፈል አይከለክልም።
- የመጨረሻ በሆነ የታክስ ስሌት የሚፈለግበትን ታክስ መሠረት ያልከፈለ ታክስ ከፋይ ሚዲታውን ያልተወጣ የታክስ ባለዕዳ ይሆናል።

ታክስንና ሌሎች ክፍያዎችን ስለመሰብሰብ እና ማስከፈል

3.1. ታክስ ለመንግሥት የሚከፈል ዕዳ ስለመሆኑ /30/

- በታክስ ሕግ መሠረት በታክስ ከፋዩ ሊከፈል የሚገባው እና የመክፈያ ጊዜው የደረሰ ታክስ ለመንግሥት የሚከፈል ዕዳ ስለሆነ ለባለሥልጣኑ መከፈል አለበት።



- **ባለሥልጣኑ የሁለተኛ ደረጃ ኃላፊነት** ላለበት ወይም ታክሰን ለማስከፈል የተደረገን ወጪ መክፈል ላለበት ማንኛውም ሰው መክፈል ያለበትን የገንዘብ መጠን እና ክፍያው የሚፈጸምበትን ቀን የሚገልጽ ማስታወቂያ ይሰጣል።
- የሁለተኛ ደረጃ ኃላፊነት ባለበት ሰው የተከፈለ ታክስ ይኸው ኃላፊነት ከሚመለከተው የታክስ ከፋዩ የመጀመሪያ የታክስ ኃላፊነት ጋር ይካካሳል።

3.3. የታክስ መክፈያ ጊዜን ስለማራዘም /32/

- የመክፈያ ጊዜው እንዲራዘምለት ለባለሥልጣኑ የጽሑፍ ማመልከቻ በሚቀርብበት ጊዜ ባለሥልጣኑ በቂ ምክንያት መኖሩን ካረጋገጠ የታክስ ከፋዩ የታክስ መክፈያ ጊዜውን ሊያራዝምለት፤ ወይም ባለሥልጣኑ ታክሱን በመከፋፈል በተወሰነ ጊዜ ውስጥ እንዲከፍል ሊያደርገው ይችላል።

- ይህ የተፈቀደለት ታክስ ከፋይ በዘገየው ክፍያ ላይ ከመጀመሪያ የታክስ መክፈያ ቀን ጀምሮ የሚታሰብ ወለድ የመክፈል ግዴታውን አያስቀርም።

- በቀረበ የታክስ ክፍያ ጊዜ ማራዘሚያ ማመልከቻ ላይ የታክስ ባለሥልጣኑ የሰጠውን ውሳኔ የሚገልፅ የጽሑፍ ማስታወቂያ ማመልከቻው በቀረበ በ30 ቀናት ውስጥ ይሰጣል።

የታክስ ክፍያ ጊዜ ማራዘሚያ የሚፈቀድባቸው ሁኔታዎች

- ታክስ ከፋዩ የታክስ ዕዳውን በአንድ ጊዜ መክፈል የማይችል ሲሆን፣
- ታክስ ከፋዩ በታክስ ማስታወቂያ በደረሰው ጊዜ በከፍተኛ የስጋት ደረጃ ውስጥ የማይገኝ መሆኑ ሲረጋገጥ።
- በከፍተኛ የሥጋት ደረጃ የተለየ፣ ሀብት በዕዳ የተያዘበት ወይም ንብረት እንዲሸጥ ጨረታ የወጣበት ታክስ ከፋዩ ዕዳውን ለመክፈል ጥያቄ ያቀረበ እንደሆነ ለዕዳው ተመጣጣኝ የሆነ የባንክ ዋስትና ሲያቀርብ ብቻ ይሆናል።

የታክስ ክፍያ ጊዜ ማራዘሚያ የማይፈቀድባቸው ሁኔታዎች

- በታክስ ማስታወቂያ ጊዜ መከፈል ያለበት የታክስ ዕዳ ቀጥተኛ ያልሆነ ታክስ ወይም ከተከፋይ ሂሳብ ላይ ተቀንሶ ገቢ መደረግ ያለበት ሲሆን፣
- አስቀድሞ የክፍያ ጊዜ ስምምነት የተሰጠው ሆኖ በተሰጠው የጊዜ ገደብ ውስጥ ከአቅም በላይ ባልሆነ ምክንያት ዕዳውን ያልከፈለ፣
- የታክስ ክፍያ ጊዜ ማራዘሚያ የተጠየቀበት የታክስ ዕዳ መጠን እንደ ታክስ ከፋዩ አመዳደብ ከተቀመጠው አነስተኛ የገንዘብ መጠን በታች ከሆነ፣

የታክስ መክፈያ ጊዜን ስለማራዘም.....

- ለዕዳው ማስከፈያ ሃብት እና ንብረት የተያዘበት ከሆነ፣ በዕዳ የተያዘበትን ንብረት ለመሸጥ የጨረታ ማስታወቂያ የወጣበት ከሆነ፣ የክፍያ ጊዜ ማራዘሚያ የሚሰጠው ለዕዳው ተመጣጣኝ የሆነ የባንክ ዋስትና ሲያቀርብ ብቻ ይሆናል።

3.3.1. የክፍያ ጊዜ ስምምነት ስለሚፈቅደው አካል እና የጊዜ ገደብ ስለመወሰን

- ታክስ ከፋዩ ከአቅም በላይ በሆነ ምክንያት ራሱ አስታውቆ የሚከፍለውን የንግድ ትርፍ ግብር መክፈል አለመቻሉን ጠቅሶ ሲያመለክት ጥያቄውን የቅ/ጽ/ቤቱ ሥራ አስኪያጅ አሳማኝ ምክንያት መሆኑን ሲያረጋግጥ ከ3 ወር ላልበለጠ ጊዜ እንዲራዘምለት ሊፈቅድ ይችላል።

- ይህ ቢኖርም ታክስ ከፋዩ ለ3 የግብር ዘመን ተመሳሳይ ጥያቄ የሚያቀርብ ከሆነ የታክስ ዕዳ መክፈያ ጊዜ አይራዘምለትም።

- የታክስ ክፍያ ጊዜ ማራዘሚያ የተሰጠው ታክስ ከፋይ ከታክስ ባለሥልጣኑ ጋር የክፍያ ጊዜ ስምምነት እንዲፈርም ይደረጋል።

የታክስ ዕዳ የመክፈያ ጊዜ ስለመወሰን...

- **በአነስተኛ ታክስ ከፋዮች ቅ/ጽ/ቤት** የታክስ ስሌት ማስታወቂያ የደረሰው ታክስ ከፋይ በሁሉም የታክስ ዓይነቶች የሚፈለግበት ጠቅላላ ዋና ታክስ፣መቀጫ እና የወለድ ዕዳ:-

- በአነስተኛ ታክስ ከፋዮች ቅ/ጽ/ቤት የታክስ ስሌት ማስታወቂያ የደረሰው ታክስ ከፋይ በሁሉም የታክስ ዓይነቶች የሚፈለግበት ጠቅላላ ዋና ታክስ፣መቀጫ እና የወለድ ዕዳ:-

  - ✓ ከብር 50 ሺ እስከ 100ሺ ከሆነ እስከ 3 ወር፣
  - ✓ ከብር 100 ሺ አንድ ብር እስከ 350 ሺ ከሆነ እስከ 6 ወር፣
  - ✓ ከብር 350 ሺ አንድ ብር እስከ 750 ሺ ከሆነ እስከ 8 ወር፣
  - ✓ ከብር 750 ሺ አንድ ብር እስከ 2 ሚሊዮን ከሆነ እስከ 10 ወር፣
  - ✓ ከብር 2 ሚሊዮን በላይ ከሆነ እስከ 12 የክፍያ ጊዜ ሊሰጥ ይችላል።

3.3.2 የታክስ ክፍያ ጊዜ ማራዘሚያ እንዲፈቀድለት የሚጠይቅ ማሟላት ያለበት ቅድመ ሁኔታ

- የክፍያ ጊዜ ስምምነት በሚገባባቸው ዕዳዎች 25%ቅድሚያ መክፈል አለበት።(የቅድመ ክፍያው መሰረት ፍሬ ታክስ ፣ወለድ እና የማይነሳ መቀጫ ነው)
- የእከፋፈል ቅደም ተከተሉ በታ/አ/አ/አንቀጽ 34 መሰረት ይሆናል፣
- ወለድ የሚታሰበው ባልተከፈለው ወይም በሚቀረው ፍሬ ታክስ ላይ ብቻ ይሆናል።
- የክፍያ ጊዜ ማራዘሚያ ጥያቄ የቀረበው ሀብት ከተያዘ በኋላ ሲሆን የታክስ ባለሥልጣኑ ጉዳዩን ለማስፈጸም ያወጣውን ወጪዎችን እና ቢያንስ የታክስ ዕዳውን 25% ቅድሚያ ይከፈላል።
- ለታክስ ዕዳ ሀብት የተያዘበት የታክስ ከፋይ ዕገዳው ሊነሳለት የሚችለው ለዕዳው ተመጣጣኝ የሆነ የባንክ ዋስትና ሲያቀርብ ብቻ ነው።

3.3.2 የታክስ ክፍያ ጊዜ ማራዘሚያ እንዲፈቀድለት የሚጠይቅ ማሟላት ያለበት ቅድመ ሁኔታ

- የክፍያ ጊዜ ስምምነት በሚገባባቸው ዕዳዎች 25%ቅድሚያ መክፈል አለበት።
- የክፍያ ጊዜ ማራዘሚያ ጥያቄ የቀረበው ሀብት ከተያዘ በኋላ ሲሆን የታክስ ባለሥልጣኑ ጉዳዩን ለማስፈጸም ያወጣውን ወጪዎችን እና ቢያንስ የታክስ ዕዳውን 25% ቅድሚያ ይከፈላል።
- ለታክስ ዕዳ ሀብት የተያዘበት የታክስ ከፋይ ዕገዳው ሊነሳለት የሚችለው ለዕዳው ተመጣጣኝ የሆነ የባንክ ዋስትና ሲያቀርብ ብቻ ነው።

6.8 የታክስ ክፍያ ጊዜ ለማራዘም መሟላት ያለባቸው ቅድመ ሁኔታዎች

ምሳሌ፡- XYZ PLC ፍሬ ግብር ብር 150,000 በኦዲት ቢገኝበት

- አስተዳደራዊ ቅጣት በድምሩ ብር 70,000
- ወለድ ብር 50,000 ቢሆን በድምሩ ብር 270,000 ቢገኝበት በሕጉ መሰረት የጊዜ ማራዘሚያ ሰለመስጠት በተመለከተ ማስታወሻ ቅጣት 80% የሚነሳላቸዉ ቢሆን

1. የስንት ወር ማራዘሚያ ጊዜ ይሰጣል?
2. የመጀመሪያዉን 25% በመቶ ቅድመ ክፍያ አለሉ?
3. በየወሩ ሊከፍል የሚገባዉን የገንዘብ መጠን አለሉ?
4. በየወሩ የሚከፍሉትን የወለድ መጠን አለሉ?

6.8 የታክስ ክፍያ ጊዜ ለማራዘም መሟላት ያለባቸው ቅድመ ሁኔታዎች

መልስ

- በቅድሚያ የማይነሳዉን የቅጣት መጠን መለየት(70,000 x 20/100 =14,000)
- 150,000 + 14,000 + 50,000 = 214,000 x 25% = **53,500** ቅድመ ክፍያ ይሆናል ማለት ነው።**(214,000 – 53,500 = 160,500)**
- **26,750** ሆኖ ወለድ መሰላት ያለበት በፍሬ ታክሱ ላይ ብቻ በመሆኑ ከላይ በቅድመ ክፍያ ከተከፈለዉ ብር **53,500** ውስጥ የፍሬ ታክሱን መጠን መለየት ያስፈልጋል በመሆኑም የ**150,000** x 25% = 37,500 ይሆናል። በዚሁ መሰረት ቀሪዉ ፍሬ ታክስ ብር 112,500 ይሆናል። ይህም ለክፍያ ጊዜ ማራዘሚያዉ መጠን ሲከፋፈል ሙሉ አራት ወር ይሆንና አምስተኛዉ ወር ላይ ብር 5,500 ላይ ብቻ ወለድ የሚሰላ ሲሆን በስድስተኛው ወር ግብር ከፋዩ የሚከፍለዉን ክፍያ ያለወለድ ይከፍላል ማለት ነዉ።
- **26,750 x 24.725** % **x 30/365** = 543.63 + 26,750 = 27,293.63
- **26,750 x 24.725** % **x 60/365** = 1,087.22 + 26,750 = 27,837.22
- **26,750 x 24.725** % **x 90/365** = 1,630.83 + 26,750 = 28,380.83
- **26,750 x 24.725** % **x 120/365** = 2,174.44 + 26,750 = 28,924.44
- **5,500 x 24.725** % **x 150/365** = 558.85 + 21,250 ድምር **27,308.85**
- **26,750** ብር ብቻ ይከፍላል ማለት ነዉ(ያለ ወለድ)

3.3.3. በልዩ ሁኔታ የሚሰጥ የታክስ ክፍያ ጊዜ ማራዘሚያ

- በልዩ ሁኔታ የመክፈያ ጊዜ እንዲራዘም የሚቀርቡ ጥያቄዎች የሚቀርቡት ለቅ/ጽ/ቤቱ ይሆናል።
- ቅ/ጽ/ቤቱ ስለ ታክስ ከፋዩ የታክስ አከፋፈል ታሪክና በልዩ ሁኔታ የታክስ ክፍያ ጊዜ ማራዘሚያ የተጠየቀበትን ምክንያት አጣርቶ ከውሳኔ ሃሳብ ጋር ለታክስ ዕዳ አስተዳደር ዳይሬክቶሬት ይልካል።
- የታክስ ዕዳ አስተዳደር ዳይሬክቶሬቱ የቀረበውን የውሳኔ ሃሳብ ለሚኒስትሩ ወይም ለወከለው የሥራ ኃላፊ አቅርቦ በሚወሰነው መሠረት እንዲፈፀም ለቅ/ጽ/ቤቱ መልሶ ያስተላልፋል።

በልዩ ሁኔታ የሚሰጥ የታክስ ክፍያ ጊዜ ማራዘሚያ...

- ሚኒስትሩ ወይም በእርሳቸው የተወከለው የሥራ ኃላፊ የክፍያ ስምምነት ለገባ ታክስ ከፋይ ያለበትን የእዳ ጫና ከግምት ውስጥ በማስገባት **የቅድሚያ ክፍያውን እስከ 15 በመቶ ዝቅ ሊያደርግ ይችላል።**
- የእዲስ አበባና ድሬዳዋ አስተዳደር ገቢዎች ባለሥልጣንን በተመለከተ በተመሳሳይ ደረጃ ባሉ ኃላፊዎች ይከናወናል።

3.3.4. የታክስ ክፍያ ጊዜ ማራዘሚያ ጥያቄ አቀራረብ፤ ስለሚፈቅደው አካል እና አፈፃፀም ሥርዓት

- የታክስ ስሌት ማስታወቂያ የደረሰው ታክስ ከፋይ በአንዴ የመክፈል አቅም የሌለው መሆኑን ገልጾ ጥያቄውን ለቅ/ጽ/ቤቱ የታክስ ዕዳ አስተዳደር ሥራ ሂደት ሲያቀርብ እና ምክንያቱ ተቀባይነት ሲያገኝ የሚስተናገድ ይሆናል።
- ለመጀመሪያ ጊዜ የቀረበ የክፍያ ጊዜ ስምምነት ከሆነ የታክስ ዕዳ አስተዳደር ሥራ ሂደት አስተባባሪ ሊፈቅድ ይችላል።
- በድጋሚ የቀረበ የታክስ ክፍያ ጊዜ ማራዘሚያ ከሆነ የታክስ ኦፕሬሽን ዘርፍ ምክትል ሥራ አስኪያጅ የሚፈቅድ ይሆናል።

የታክስ ክፍያ ጊዜ ማራዘሚያ ጥያቄ አቀራረብ፣.....

- ታክስ ከፋዩ ያቀረበው የታክስ ዕዳ አስተዳደር ባለሙያ የስምምነት ውል በማዘጋጀት ለሥራ ሂደት መሪው አቅርቦ እንዲፈረም ያደርጋል።
- የክፍያ ጊዜ ስምምነት ውል በ3 ኮፒ ተዘጋጅቶ ዋናው ኮፒ ከማህደር ጋር ይያያዛል፣ 2ኛው ኮፒ ለግብር ከፋዩ ይሰጣል፣ 3ኛው ኮፒ በታክስ ዕዳ ክትትል ሥራ ሂደት ለቀጣይ የክትትል ሥራ የሚያዝ ይሆናል።
- በክፍያ ጊዜ ስምምነት ውሉ መሠረት ክፍያ የሚፈጸምበት ቀን በበዓላት ወይም በእረፍት ቀናት ላይ ከዋለ ክፍያው በቀጣዩ የሥራ ቀን ይሆናል። ጸጉሜ የነሐሴ ወር አካል ሆኖ ይቆጠራል።

3.3.5. የክፍያ ጊዜ ስምምነት ውል ግዴታን አለመፈጸም

- የክፍያ ጊዜ ማራዘሚያ የተፈቀደለት ታክስ ከፋይ በውሉ መሠረት በየወሩ ካልከፈለ ታክስ ከፋዩ ክፍያውን ካቆመበት ጊዜ አንስቶ ያልተከፈለውን ቀሪ ክፍያ እና ቀሪ መቀጫ ተሰልቶ በሙሉ እንዲከፍል በታክስ ባለሥልጣኑ የዕዳ አሰባሰብ የሥራ ክፍል በታክስ ሕጉ መሠረት እርምጃ ሊወሰድ ይችላል።
- ክፍያ ያቋረጠው ከአቅም በላይ በሆነ ምክንያት መሆኑ ከተረጋገጠ አቋርጦት የነበረውን ታክስ በስምምነት ውል ጊዜ ውስጥ ያልከፈለውን ወራት አጠቃሎ እና የወጡ ወጪዎችን ጨምሮ የከፈለ ከሆነ የስምምነቱ ውል ሳይሰረዝ እንዲቀጥል ይደረጋል።

3.4. ታክስ እና ለሶስተኛ ወገን በሚሰጥ የክፍያ ትዕዛዝ በሚከፈል ገንዘብ ላይ ስለሚኖር የቅድሚያ መብት /33 /

- በታክስ እና ለሶስተኛ ወገን በሚሰጥ የክፍያ ትዕዛዝ በሚከፈል ገንዘብ ላይ የሚኖር የቅድሚያ መብት ለሚከተሉት ክፍያዎች ተፈጻሚነት ይኖረዋል:-

- ✓ ከተከፋይ ሂሳብ ላይ ተቀንሶ በሚከፈል ታክስ፤ በተጨማሪ እሴት ታክስ፤ በተርን ኦቨር ታክስ ወይም በኤክሳይዝ ታክስ እና

- ✓ ለሦስተኛ ወገን በሚሰጥ የገንዘብ ክፍያ ትዕዛዝ መሠረት ሊከፈል በሚገባው ገንዘብ ላይ ይሆናል።

ታክስ እና ለሶስተኛ ወገን በሚሰጥ የክፍያ ትዕዛዝ.....

- ይህ ተፈጻሚ በሚሆንበት ገንዘብ ባለዕዳ የሆነ፣ የያዘ፣የተረከበ ወይም ቀንሶ የሚያስቀር ሰው ይህንን ገንዘብ የመንግሥት ባለአደራ በመሆን የሚይዝ ስለሆነ ይህ ሰው ሊከስር ወይም ንብረቱ ሲጣራ የመንግሥት ባለአደራ በመሆን የያዘው ገንዘብ:-
  - ✓በንብረት ማጣራቱ ሂደት ወይም በኪሳራው የጠቅላላ ንብረቱ አካል ተደርጎ አይወሰድም፤ እንዲሁም
  - ✓ምንም ዓይነት የንብረት ክፍፍል ከመደረጉ በፊት ለባለሥልጣኑ መከፈል አለበት።

ታክስ እና ለሶስተኛ ወገን በሚሰጥ የክፍያ ትዕዛዝ.....

- በሌላ ማንኛውም ዓይነት ሕግ በተለየ አኳኋን የተደነገገ ቢኖርም **ከተከፋይ ሂሳብ ላይ ተቀንሶ የሚከፈል ታክስ**:-
  - ✓ ከማንኛውም ሰው ለሚፈልግ ማንኛውም ዕዳ ወይም ኃላፊነት ማስፈጸሚያ ሊከበር አይችልም፤
  - ✓ ታክሱ ተይዞ ቀሪ ከሚደረግበት ክፍያ ላያ ከሚፈለጉ ዕዳዎች ሁሉ የመጀመሪያ ይሆናል፤ እንዲሁም
  - ✓ በማንኛውም ሕግ ወይም የፍርድ ትዕዛዝ መሠረት ከክፍያው ላይ ከሚቀነስ ማንኛውም የገንዘብ ክፍያ ቅድሚያ ይኖረዋል።

3.5. የታክስ ዕዳ አከፋፈል ቅደም ተከተል የማስቀመጥ

- አንድ ታክስ ከፋይ የታክስ ግዴታውን በወቅቱ ባለመክፈሉ ምክንያት ቅጣት እና ወለድ መክፈል በሚኖርበት ጊዜ የአከፋፈል ቅደም ተከተሉ:-
  - ✓ በመጀመሪያ ዋና ዕዳ፣
  - ✓ በሁለተኛ ደረጃ ወለዱ፣
  - ✓ በመጨረሻ ቀሪው ለቅጣት ይሆናል።
- ማንኛውም ታክስ ከፋይ ክፍያ በሚፈፀምበት ጊዜ ከአንድ በላይ የታክስ ዕዳ የሚፈለግበት ከሆነ ክፍያው የሚሸፍነው ዕዳ ቅደም ተከተል ዕዳው በተፈጠረበት ጊዜ ቅደም ተከተል መሠረት ይሆናል።

- ባለሥልጣኑ የመንግሥትን ገቢ ለመጠበቅ አስፈላጊ መስሎ ሲታየው አስፈላጊ ነው በሚለው መጠንና አኳኋን ታክስ ከፋዩ ዋስትና እንዲያቀርብ ሊያስገድደው ይችላል።
- ታክስ ከፋዩ ዋስትና እንዲያቀርብ የሚጠየቀው:-

✓ የመክፈያ ጊዜው ለደረሰ/ለሚደርስ ታክስ መክፈያ፤ ወይም

✓ ተመላሽ ለሚጠይቅ ታክስ ከፋይ ቅድመ-ሁኔታ ይሆናል።

- የሚሰጠው ዋስትና ባለሥልጣኑ የሚጠይቃቸው ተገቢ ቅድመ ሁኔታዎች እንደተጠበቁ ሆነው በጥሬ ገንዘብ ወይም በባንክ ዋስትና ሊሰጥ ይችላል። ታክስ ከፋዩ ዋስትና ማቅረብ ግዴታ የሚኖርበት ባለሥልጣኑ:-

✓ የሚፈለገው የዋስትና መጠን፣

✓ ዋስትናው የሚቀርብበትን አኳኋን እና

✓ ዋስትናው የሚቀርብበትን ቀን የሚገልፅ የጽሑፍ ማስታወቂያ ለታክስ ከፋዩ የሰጠ እንደሆነ ብቻ ነው።

3.7 ስለጥበቃ /36/

- ከተከፋይ ሂሳብ ላይ ታክስ ቀንሶ ለባለሥልጣኑ የከፈለ ሰው፤ ለባለሥልጣኑ ታክስ የከፈለ የታክስ እንደራሴ፤ ለባለሥልጣኑ ታክስ የከፈለ ተረካቢ፤ ወይም ለሶስተኛ ወገን በሚሰጥ የክፍያ ትዕዛዝ መሠረት ለባለሥልጣኑ ገንዘብ ከፈለ ሰው ታክስ ከፋዩን በመወከል በታክስ ሕግ መሠረት ለባለሥልጣኑ **የከፈለውን ገንዘብ እንዲከፍል ክስ ሊቀርብበት አይችልም።**

3.8. ለዘገየ ክፍያ የሚከፈል ወለድ /37/

- በታክስ መክፈያ ጊዜው ወይም ከዚያ በፊት ታክሱን ያልከፈለ ታክስ ከፋይ በየሩብ ዓመት በንግድ ባንኮች ሥራ ላይ በዋለው ከፍተኛው የማበደሪያ ወለድ መጣኔ ላይ 15 በመቶ ተጨምሮበት ታክሱ መክፈል ከነበረበት ቀን ጀምሮ ተከፍሎ እስካላለቀበት ቀን ድረስ ባልተከፈለው መጠን ላይ ለዘገየው ክፍያ ወለድ የመክፈል ግዴታ አለበት።

- በዘገየ ክፍያ ላይ የሚታሰብ ወለድ ታክስን በመክፈያ ጊዜው ባለመክፈል ከሚጣለው ቅጣት በተጨማሪ ይሆናል።

ጥያቄ

1. የዘገየ ክፍያ የወለድ መጣኔ በንግድ ባንኮች ሥራ ላይ በዋለው ከፍተኛው የማበደሪያ ወለድ መጣኔ ላይ 15% (አሥራ አምስት በመቶ) ተጨምሮበት ይሆናል። ሲባል በሥራ ላይ ያለው የባንክ ማበደሪያ ወለድ ስንት ነው።?
2. አሁን በገቢዎች በስራ ላይ ያለው የወለድ ቅጣት መጣኔ ስንት በመቶ ነው?
3. ብር 150,000 መጋቢት 2016 ዓ.ም የተሰበሰበ የተጨ.እ.ታክስ ቢኖርና በነሐሴ 15/2016 ዓ.ም በገቢዎች አካውንት ገቢ ተደርጎ ለወርሃዊ ሪፖርት ቢቀርብ በዘገየበት ክፍያ ላይ የሚሰላው የወለድ ቅጣት ስንት ይሆናል?

ለዘገየ ክፍያ የሚከፈል ወለድ

1. **ከፍተኛ የባንክ ማበደሪያ ወለድ =21.01625%X15% = 3.70875 %**
2. **21.01625% + 3.70875 % = 24.725 %**
3. ምሳሌ ብር 150,000 ሳይከፈል ለ3 ወራት ከ15 ቀን ቢዘገይ ስሌቱ፡-

- 150,000 X 24.725% X 105/365 = **10.669 ወለድ ይከፈለል ማለት ነው።**

ለዘገየ ክፍያ የሚከፈል ወለድ...

- ወለዱ በነጠላ ወለድ በየቀኑ ይሆናል።
- ባለሥልጣኑ ለታክስ ከፋዩ መክፈል ያለበትን የወለድ መጠንና የመክፈያ ጊዜውን የሚገልጽ ማስታወቂያ ይሰጠዋል።
- ከተከፋይ ሂሣብ ላይ ተቀንሶ በሚከፈል ታክስ/በ2ኛ ደረጃ ኃላፊነት በሚከፈል ታክስ ላይ የሚታሰብ የዘገየ ክፍያ ወለድ መከፈል ያለበት ይኸው ኃላፊነት ባለበት ሰው ብቻ ነው።
- በዘገየ ክፍያ ላይ የሚታሰብ ወለድ ጠቅላላ መጠን ከታክስ ከፋዩ የታክስ ዕዳ ሊበልጥ አይችልም።

3.9. በሀብት ላይ የሚቀርብ የቀደምትነት መብት ጥያቄ

/39/

- ማንኛውም ቀዳሚ ዋስትና የተሰጠበት መብት እንደተጠበቁ ሆነው የመክፈያ ጊዜው የደረሰ ታክስ በሙሉ ተከፍሎ እስከሚያልቅ ድረስ ባለሥልጣኑ በታክስ ከፋዩ ሀብት ላይ የቀደምትነት መብት ይኖረዋል።

- ቀዳሚ ዋስትና የተሰጠበት መብት ባንኮች ዋስትና የተቀበሉባቸው የገንዘብ ጥያቄዎችና የተቀጣሪዎችን የደመወዝ የቅድሚያ መብት ይጨምራል። ሆኖም ከተከፋይ ሒሣብ ላይ ተቀንሶ በሚከፈል ታክስ፣ በተጨማሪ እሴት ታክስ፣ በተርን ኦቨር ታክስ፣ ወይም በኤክሳይዝ ታክስ ጋር በተገናኘ ተፈጻሚ አይሆንም።

በሀብት ላይ የሚቀርብ የቀደምትነት መብት ጥያቄ...

- በታክስ ከፋዩ ሀብት ላይ የባለሥልጣኑን የዋስትና መብት እንዲመዘግብ ንብረቱን ለመዘገበው አካል እንደሚያመለክት የሚገልጽ ማስታወቂያ ለታክስ ከፋዩ ይሰጣል።

- ማስታወቂያ የደረሰው ታክስ ከፋይ ማስታወቂያው በደረሰው በ30 ቀናት ውስጥ ታክሱን ያልከፈለ እንደሆነ፣ ባለሥልጣኑ ለታክስ ከፋዩ በሰጠው ማስታወቂያ የተመለከተው የታክስ ከፋዩ ሀብት ላልተከፈለው ታክስ እና ታክሱን ለማስከፈል ለሚደረግ ወጪ በዋስትና እንዲያዝ ንብረቱን ለመዘገበው አካል የጽሑፍ ትዕዛዝ ይሰጣል።

በሀብት ላይ የሚቀርብ የቀደምትነት መብት ጥያቄ...

- ባለሥልጣኑ ሀብት በዋስትና ተይዞ እንዲቆይ ትዕዛዝ በሚሰጥበት ጊዜ መዝጋቢው ባለሥልጣን ሀብቱ በዋስትና እንዲያዝ የደረሰውን የጽሑፍ ትዕዛዝ ምንም ዓይነት ክፍያ ሳይጠይቅ እንደማንኛውም በሀብቱ ላይ እንዳለ የንብረት መያዣ/የዋስትና ሰነድ ይመዘግባል፣
- ባለሥልጣኑ በዋስትና የተረጋገጠውን ታክስ በሙሉ ሲቀበል ባለሥልጣኑ መዝጋቢው ባለሥልጣን ያካሄደውን ምዝገባ እንዲሰርዘው ማስታወቂያ የሚሰጠው ሲሆን መዝጋቢው ባለሥልጣንም ያለምንም ክፍያ የዋስትናውን ምዝገባ ይሰርዛል።

በሀብት ላይ የሚቀርብ የቀደምትነት መብት ጥያቄ...

- ባንኮች ዋስትና የተቀበሉባቸው ሀብቶች የቀደምትነት መብት የሚኖራቸው ብድሩ ከመሰጠቱ በፊት ታክስ ከፋዩ የታክስ ዕዳ የሌለበት መሆኑ በባለሥልጣኑ የተረጋገጠ ሲሆን ብቻ ነው።



3.10. ሀብትን ስለመያዝ /41/

- ባለሥልጣኑ ታክሱን በመክፈያ ጊዜው ላልከፈለ ማስጠንቀቂያ በደረሰው በ30 ቀናት ውስጥ ካልከፈለ ሀብት እንዲያዝ ትዕዛዝ የሚሰጥ መሆኑን የሚገልጽ ማስጠንቀቂያ ይሰጣል።

- ባለሥልጣኑ ታክሱ የሚከፍል ለመሆኑ ስጋት መኖሩን ካረጋገጠ የመያዣ ትዕዛዙን ለታክስ ከፋዩ ሊሰጥ ወይም የታክስ ከፋዩን ሀብት በይዞታው ሥር ባደረገ ለማንኛውም ሰው ወዲያውኑ ሊሰጥ ይችላል።

ሀብትን ስለመያዝ ....

- የመያዣ ትዕዛዙ ከዚህ በታች ከተዘረዘሩት በስተቀር በማንኛውም የታክስ ከፋዩ ሀብት ላይ ተፈጻሚ ሊሆን ይችላል፦
  - ✓ በሀብቱ ላይ የቀደምትነት መብት ባላቸው የገንዘብ ጠያቂዎች በተያዘ ንብረት፤
  - ✓ በማናቸውም የፍርድ ሂደት ዕገዳ በተደረገበት ወይም የአፈፃፀም ትዕዛዝ በተሰጠበት ንብረት፤
- በኢትዮጵያ ሕግ መሠረት ሊታገድ በማይችል ንብረት።(**ለሙያ ሥራ አስፈላጊ የሆኑ የእጅ መሳሪያዎች፤**ለታክስ ባለዕዳውና ለቤተሰቡ ለ3 ወራት መተዳደሪያ የሚሆን ገንዘብ ወይም ቀለብ፣ የጡረታ ገንዘብ፣ ባል/ሚስት ለሚስቱ/ለባልዋ ከፍቺ በኋላ ለልጆች ቀለብ የሚከፍሉት ገንዘብ፣ የባልና ሚስት የቃል ኪዳን ቀለበት፣ ሜዳሊያ ወይም ኒሻን፣)

- በታክስ ከፋዩ ንብረት ላይ የመያዣ ትዕዛዝ ከተሰጠ ወይም የሚሰጥ ከሆነ ባለሥልጣኑ በጽሑፍ በሚሰጥ ማስታወቂያ የሚያዘውን ሀብት በሚመለከት በማስረጃነት ሊያገለግል የሚችል ማንኛውንም ሰነድ ወይም መግለጫ የያዘ ማንኛውም ሰው ይህን ሰነድ ወይም መግለጫ ለባለሥልጣኑ እንዲያቀርብ ሊጠይቀው ይችላል።

ሀብትን ስለመያዝ...

- በመያዣ ትዕዛዙ መሠረት ንብረት በሚያዝበት ጊዜ የፖሊስ መኮንን በቦታው እንዲገኝ ባለሥልጣኑ ትዕዛዝ ሊሰጥ የሚችል ሲሆን የተያዘውም ንብረት ደህንነቱ በሚረጋገጥበት ሁኔታ እንዲቀመጥ ማድረግ አለበት።

- ባለሥልጣኑ ንብረት በሚይዝበት ጊዜ የተያዘውን ንብረት እና ያልተከፈለውን የታክስ መጠን፤የሚፈለግበትን ታክስ የማይከፍል ከሆነ ሀብቱን በግልጽ ጨረታ እንደሚሸጠው ማስታወቂያ ለታክስ ከፋዩ ይሰጠዋል።

ሀብትን ስለመያዝ...

- ባለሥልጣኑ ሀብቱን በግልጽ ጨረታ በመሸጥ ከሸያጩ የሚገኘው ገንዘብ በቅደም ተከተል ለሚከተሉት ክፍያዎች እንዲውል ያደርጋል፦
  - ✓ በመጀመሪያ ደረጃ በባለሥልጣኑ በሚወሰነው መጠን ሀብቱን ለመያዝ፣ ለመጠበቅና ለመሸጥ የወጣውን ወጭ ለመሸፈን፤
  - ✓ ማስታወቂያው ላይ የተመለከተውን ያልተከፈለ የታክስ ዕዳ ለመክፈል፤
  - ✓ የታክስ ከፋዩን ሌላ የታክስ ዕዳ ለመክፈል፤
- ከሸያጩ ገንዘብ ላይ ቀሪ ገንዘብ ካለ ንብረቱ ከተሸጠበት ቀን ጀምሮ ባሉት 45 ቀናት ውስጥ ለታክስ ከፋዩ ይከፈለዋል።
- ከሀብት ሽያጭ የሚገኘው ገንዘብ ያነሰ በሚሆንበት ጊዜ ባለሥልጣኑ ቀሪውን ዕዳ ማስከፈል ይችላል።

ሀብትን ስለመያዝ...

- በባለሥልጣኑ የመያዣ ትዕዛዝ የተላለፈበትን ሀብት የያዘ ማንኛውም ሰው ይህንን ሀብት ያላስረከበ/ለማስረከብ ፈቃደኛ ሳይሆን የቀረ እንደሆነ ሀብቱን ለመያዝ፣ ለመጠበቅና ለመሸጥ የወጣውን ወጪ ጨምሮ ካላስረከበው ሀብት ዋጋ ሳያልፍ ከታክስ ከፋዩ ለሚፈለገው ታክስ መጠን በግል ተጠያቂ ይሆናል።
- የግብር ከፋዩን ሀብት ለመያዝ የሚቻለው ከሚፈለግበት ግብር ጋር ተመጣጣኝ በሆነ መጠን ነው።
- የተያዘው/በማሸግ የተከበረው ሀብት የድርጅቱ ደንበኞች ሀብት በውስጡ የሚገኝበት እንደሆነ ሀብቱ ከተያዘ በኋላ ባሉት የተወሰኑ የድርጅቱ የሥራ ቀናትና ሰዓት ደንበኞች ማስረጃቸውን እያቀረቡና ያልተከፈለ አገልግሎት ቀሪ ሂሳብ እየከፈሉ እንዲረከቡ ማድረግ አለበት።

3.11. የተያዘ ወይም የተከበረ ሀብት ስለሚለቀቅበት ሁኔታ

- የተያዘ ወይም የተከበረ ሀብት የሚለቀቀው:-
  - ለሀብቱ መያዝ/መከበር ምክንያት የሆነው የታክስ ዕዳ በሙሉ የተከፈለ እንደሆነ፣
  - ለሀብቱ መያዝ/መከበር ምክንያት የሆነው የታክስ እዳ ዋስትና በማስያዝ በስምምነት የታክስ መክፈያ ጊዜው የተራዘመ እንደሆነ፣
  - የታክስ ዕዳው የተሠረዘ ወይም በምሕረት እንደቀር የተደረገ እንደሆነ፣ ወዲያውኑ ይለቀቃል።

3.13. የግልጽ ጨረታ አካሄድ ሥነ-ሥርዓት

- የግልጽ ጨረታው ማስታወቂያ ሰፊ ሥርጭት ባለው ጋዜጣ ይወጣል።
- የግልጽ ጨረታ ማስታወቂያ ለመጀመሪያ ጊዜ ከተነገረበት ቀን ጀምሮ በሚቆጠር የ15 ቀን ጊዜ ውስጥ ተወዳዳሪዎች የጨረታ ሰነድ ማቅረብ አለባቸው።
- ሀብቱ የተያዘበት ታክስ ከፋይ ወይም ወኪሉ በተገኘበት ግልጽ ጨረታው ይከፈታል።
- ለግልጽ ጨረታው ከቀረቡት ተወዳዳሪዎች ከፍተኛ ዋጋ የሰጠው የጨረታው አሸናፊ ይሆናል።

3.15. በፋይናንስ ተቋማት የተቀመጠ ገንዘብ እና ንብረት ይዞ ስለማቆየት

- በፋይናንስ ተቋማት የተቀመጠ ገንዘብ እና ንብረት ተይዞ እንዲቆይ የሚደረገው ባለሥልጣኑ በበቂ ምክንያት ከታክስ ከፋዩ ላይ የሚፈለገው ታክስ የሚሰበሰብ ስለመሆኑ ስጋት ሲኖረውና ታክሱ በእስቸኳይ መሰብሰብ ያለበት ሲሆን ይሆናል።
- በፋይናንስ ተቋማት የተቀመጠ ገንዘብ እና ንብረት ተይዞ እንዲቆይ በሚደረግበት ጊዜ ባለሥልጣኑ አንድ የፋይናንስ ተቋም የሚከተሉትን እንዲፈጽም አስተዳደራዊ ትዕዛዝ ሊሰጥ ይችላል፦
- የታክስ ከፋዩ ሂሳቦች እንዳይንቀሳቀሱ እንዲያደርግ፤
- በጥንቃቄ በሚያዙ ዕቃዎች ማስቀመጫ ሣጥን ውስጥ ስለሚገኙ ሀብቶች ተገቢውን መረጃ ወይም በሣጥኑ ውስጥ ያሉትን ሀብቶች ዝርዝር ለባለሥልጣኑ እንዲሰጥ።

ገንዘብ እና ንብረት ይዞ ስለማቆየት...

- በፋይናንስ ተቋሙ ውስጥ ባለ በጥንቃቄ የሚያዙ ዕቃዎች ማስቀመጫ ሣጥን ውስጥ የተቀመጠ ማንኛውም የታክስ ከፋዩ ጥሬ ገንዘብ፣ ውድ ዕቃ፣የከበረ ጌጣጌጥ፣ ወይም ሌላ ንብረት ንብረት እንዳይንቀሳቀስ፤
- ትዕዛዝ በሚሰጥበት ጊዜ፣ ባለሥልጣኑ በታክስ ዓመቱ እና በማናቸውም በቀደመው የታክስ ዓመት ታክስ ከፋዩ ሊከፍል የሚገባውን ታክስ አስመልክቶ ወዲያውኑ የስጋት የታክስ ስሌት ሊያከናውን ይችላል።
- ባለሥልጣኑ ለፋይናንስ ተቋሙ የዕግድ ትዕዛዝ በደረሰው በ10 ቀናት ጊዜ ውስጥ ትዕዛዙ እንዲቀጥል ለማድረግ የሚያስችል የፍርድ ቤት ፈቃድ ማግኘት አለበት።

3.16. ያልተከፈለን ታክስ ከሦስተኛ ወገኖች ስለማስከፈል

- **3ኛ ወገን ማለት፦** ለታክስ ከፋዩ ባለዕዳ የሆነ፣ በታክስ ከፋዩ ስም ገንዘብ የያዘ፣ለታክስ ከፋዩ የሚከፈል የሌላ ሰው ገንዘብ የያዘ እና ለታክስ ከፋዩ ገንዘብ እንዲከፍል በሌላ ሰው ፈቃድ የተሰጠው ሰው ነው።

- አንድ ታክስ ከፋይ የሚፈለግበትን ታክስ በመክፈያ ጊዜው ሳይከፍል የቀረ እንደሆነ ባለሥልጣኑ ለታክስ ከፋዩ ገንዘብ ለሚከፍል ሦስተኛ ወገን በጽሑፍ በሚሰጥ ትዕዛዝ የተመለከተውን ገንዘብ ለባለሥልጣኑ እንዲከፍል ትዕዛዝ ሊሰጥ የሚችል ሲሆን በዚህ ዓይነት የሚከፈለው ገንዘብ ካልተከፈለው የታክስ ዕዳ መብለጥ የለበትም።

- የክፍያ ትዕዛዙ ለታክስ ከፋዩ ገንዘብ የሚከፍል ሦስተኛ ወገን ከደመወዝ ወይም በተወሰነ የጊዜ ገደብ ከሚከፈል ሌላ ተመሳሳይ ክፍያ ላይ ቀንሶ ገቢ እንዲያደርግ በሚሆንበት ጊዜ ከእያንዳንዱ ክፍያ ላይ የሚቀነሰው የገንዘብ መጠን ከሚከፈለው ደመወዝ ወይም ሌላ ክፍያ አንድ-ሶስተኛ መብለጥ የለበትም።
- በጋራ በተከፈተ የባንክ ሂሳብ ውስጥ የሚገኝን ገንዘብ በተመለከተ የክፍያ ትዕዛዝ ለከፋዩ የሚሰጠው፦
  - የሽርክና ማህበር ሒሳብን ሳይጨምር፣ ታክስ ከፋዩ የሌሎቹ የሒሳብ ባለቤቶች ፊርማ ወይም ፈቃድ ሳያስፈልገው ከሒሳቡ ላይ ገንዘብ ማውጣት የሚችል ሲሆን፤ ወይም
  - ሁሉም ያልተከፈለ የታክስ ዕዳ ሲኖርባቸውብቻ ነው።

- የክፍያ ትዕዛዙን መፈፀም ያልቻለ ትዕዛዙ በደረሰው በ7 ቀናት ውስጥ ትዕዛዙን ለመፈፀም ያልቻለበትን ምክንያት በጽሑፍ ማስታወቅ አለበት። በዚህ መሠረት ባለሥልጣኑ የክፍያ ትዕዛዙን ሊሰርዘው፣ ሊያሻሽለው ወይም ውድቅ ሊያደርገው ይችላል።
- የሚሰጠውን ማስታወቂያ ያለምንም በቂ ምክንያት ያልተቀበለ ሰው በማስታወቂያው ለተመለከተው የገንዘብ መጠን በግሉ ኃላፊ ይሆናል።
- ያልተከፈለን ታክስ ከሦስተኛ ወገኖች ስለማስከፈል በኢትዮጵያ ሕግ መሠረት ሊታገድ በማይችል ንብረት ላይ ተፈጻሚ ሊሆን አይችልም።

3.17. ከሀገር መውጣትን ለመከልከል የሚሰጥ ትዕዛዝ

- ከሀገር መውጣትን ለመከልከል የሚሰጥ ትዕዛዝ ተፈፃሚ የሚሆነው
  - መክፈል የሚኖርበትን ወይም ወደፊት የሚከፈል ታክስ፤ ወይም
  - ሥራ አስኪያጅ የሆነበት ኩባንያ ወይም ውሳኔ በመስጠት ረገድ የዚህ ሰው ድርሻ ከፍተኛ የሆነበት ኩባንያ መክፈል የሚኖርበትን ወይም ለወደፊቱ የሚከፈል ታክስ፤ ሳይከፍል የቀረ እንደሆነ።

ከሀገር መውጣትን ለመከልከል...

- ፍርድ ቤት ካላራዘመው በስተቀር ከሀገር መውጣትን የሚከለክል ትዕዛዝ ጀምሮ ከ10 ቀናት በኋላ ተፈጻሚ አይሆንም።
- የብሔራዊ መረጃና ደኅንነት አገልግሎት ኃላፊ የክልከላ ትዕዛዙ ሲደርሰው ትዕዛዙን ተግባራዊ ለማድረግ የሚያስፈልጉ እርምጃዎችን ይወስዳል።
- ታክስ ከተከፈለ ከሀገር ለመውጣት የሚያስችለው የምስክር ወረቀት ይሰጠዋል።

3.18. የንግድ ድርጅትን ለጊዜው ስለማሸግ

- የንግድ ድርጅትን ለጊዜው ማሸግ ተፈፃሚ የሚሆነው አንድ ታክስ ከፋይ በተደጋጋሚ:-
  - በግብር ሕግ መሠረት የሚፈለግበትን ሰነድ ሳይዝ ሲቀር፤ ወይም
  - ታክሱን በመክፈያ ጊዜው ሳይከፍል ሲቀር ይሆናል።
- የንግድ ድርጅትን ለጊዜው ማሸግ ተፈጻሚ በሚሆንበት ጊዜ ታክስ ከፋዩ ማስጠንቀቂያ በደረሰው በ7 ቀናት ውስጥ የሚፈለግበትን ታክስ የማይከፍል ከሆነ ወይም የሚፈለግበትን ሰነድ ያልያዘ እንደሆነ ባለሥልጣኑ የታክስ ከፋዮን የንግድ ድርጅት ለ14 ቀን በጊዜያዊነት የሚያሸግ መሆኑን የሚገልጽ የጽሑፍ ማስጠንቀቂያ ይሰጠዋል።

ድርጅትን ለጊዜው ስለማሸግ...

- ባለሥልጣኑ ትዕዛዙን ተግባራዊ ለማድረግ ወደ ታክስ ከፋዩ የንግድ ድርጅት መግባት የሚችል ሲሆን የማሸጊያ ትዕዛዙ ተግባራዊ በሚደረግበት ጊዜ የፖሊስ መኮንን በቦታው እንዲገኝ ትዕዛዝ ሊሰጥ ይችላል።
- ባለሥልጣኑ የሒሣብ መዝገብ ሰነዶችን ለመያዝ የሚያስችል በቂ እርምጃ ወስዷል ብሎ ሲያምን እና ታክስ ከፋዩ ታክሱን የሚከፍል ከሆነ የታክስ ከፋዩ የንግድ ድርጅት እንደገና እንዲከፈት ያደርጋል።
- ባለሥልጣኑ በማሸጊያ ትዕዛዝ መሠረት በታሸገው የታክስ ከፋዩ ንግድ ድርጅት ሕንፃ በሚታይ ቦታ ማስታወቂያ ይለጥፋል።

3.19. የተላለፉ የታክስ ዕዳዎች እና በድርጅት ስለሚከፈል ታክስ

- አንድ ታክስ ከፋይ “አስተላላፊ” ተብሎ የሚጠቀስ ከሚያካሂደው የንግድ ሥራ ጋር በተገናኘ ያልተከፈለ የታክስ ዕዳ ያለበት እንደሆነ እና የንግዱን ሀብቶች በሙሉ ወይም በከፊል ግንኙነት ላለው ሰው “ሀብቱ የተላለፈለት ሰው” ተብሎ ለሚጠቀስ ያስተላለፈ እንደሆነ ከንግዱ ሀብት ጋር ተያይዞ ያልተከፈለውን ዕዳ ሀብቱ የተላለፈለት ሰው የመክፈል ግዴታ ይኖርበታል።

- አንድ ድርጅት ታክሱን በመክፈያው ጊዜ ውስጥ ያልከፈለ እንደሆነ ታክሱ ባልተከፈለበት ጊዜ/ታክሱ ከመከፈሉ በፊት ባሉት 6 ወራት ጊዜ ውስጥ <u>ሥራ አስኪያጅ</u> የነበረ ማንኛውም ሰው ላልተከፈለው ታክስ ከድርጅቱ ጋር <u>የአንድነትና የነጠላ ኃላፊነት ይኖርበታል።</u>

3.20. ማጭበርበር ወይም የታክስ ስወራ ሲፈፀም ስለሚኖር የታክስ ኃላፊነት

- የተመሰከረለት ኦዲተር፣ የተመሰከረለት ፕብሊክ የሒሳብ ባለሙያ ወይም ፕብሊክ ኦዲተር፦

- ታክስ ከፋዩ ታክስን ለማሳነስ ወይም ታክሱን ለመሰወር እንዲችል የረዳ፣ ያበረታታ፤ የመከረ እንደሆነ፤

- ታክስ ለማሳነስ ወይም የታክስ ስወራን በሚያስከትል መልኩ በማንኛውም መንገድ እያወቀ ከታክስ ከፋዩ ጋር ከተባበረ ወይም የድርጊቱ አጋር ከሆነ በታክስ ማጭበርበሩ ወይም በታክስ ስወራው ምክንያት ለሚከሰተው የታክስ መቀነስ ከታክስ ከፋዩ ጋር በአንድነትና በነጠላ ኃላፊነት ይኖርበታል።

2.21.3. ከባድ ችግር ሲያጋጥም ስለሚሰጥ የታክስ ምሕረት

- የታክስ ምሕረት ተፈፃሚ የሚሆነው፤
  - ከባድ የግል ችግር (የተፈጥሮ አደጋ) እና በታክስ ከፋዩ ሞት ምክንያት ታክስ ከፋዩ መክፈል የሚኖርበት ታክስ በሙሉ እንዲከፍል ማድረግ በታክስ ከፋዩ ጥገኞች ላይ ከባድ ችግር የሚፈጥር መሆኑን ሲያምንበት ነው።

ማጠቃለያ

- ከግብር ነፃ ከሆኑ ገቢዎች በስተቀር ገቢ ያገኘ በአዋጁ መሠረት ግብሩ በታክስ ስሌት እንደሚከፍል ቀርቧል።
- ታክስ በወቅቱ ስለሚሰበሰብበት ሁኔታ እና ታክስንና ሌሎች ክፍያዎችን ለመሰብሰብ፣ ለማስከፈል የታክስ ባለሥልጣኑ ሕጉን በአግባቡ አውቆ የባለድርሻ አካላትን ሚና በማስተባበር የታክስ አስተዳደሩን ውጤታማ ማድረግ እንደሚቻል ተዳሰዋል።
- ማካካሻ፣ተመላሽ እና ከታክስ ዕዳ ነጻ ስለመሆን የሚመለከቱ ጉዳዮችም ለማየት ተሞክሯል።



አመሰግናለሁ

Question, Suggestion, Comment

